

SOKOLOVSKO Č.1

2020

Císařská pečeť. (viz článek na str. 18)

Budova soudu. Dnešní stav. (viz článek na str. 26)

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Obsah:

Po stopách rodu s rybou v erbu: 3. část (Jan Boukal)	2
Vražda četníka Storma u Litrbachů (Vladimír Bružeňák)	2
Po stopách Františka Lederera (Helena Kavková)	7
Několik druhoválečných příběhů ze Sokolovska (Jiří Klůč)	13
650 let od povýšení vesnice Gresslas na královské město (Stanislav Meinl)	18
Hella Guthová – život a dílo (Klára Pösingerová)	22
Budova soudu v Sokolově (Jan Rund)	26
O životě poručíka Františka Vítka (Markéta Štekllová)	32
Čertovy kameny v Chodově (Pavel Vaculík)	36
Za sekundárními minerály Sokolovska (Petr Vrba)	38

Titulní strana: (viz článek na str. 18)

Slovo redakce

Covid a co pak

Právě prožíváme něco, co se nepochybně stane jedním z milníků světové historie. Malý neviditelný previt zvaný Covid-19 dokázal zastavit svět. Zastavil ho skutečně tento virus? Já osobně se domnívám, že nikoliv, že jsme svědkové bezpříkladného vítězství virtuální reality nad realitou skutečnou. Ale rozpitvávat to nebudu, vím, že je to postoj hodně subjektivní a pravdu ukáže snad až budoucnost. Nyní bych se chtěl zamyslet nad jednou z mnoha otázek, co koronavirus přinese do našeho regionu, na Sokolovsko. Začátkem roku jsme se v Mikroregionu Sokolov – východ, který sdružuje 12 obcí Sokolovska a 3 Karlovarska, těšili z rozhodnuté Evropské komise prioritně řešit díky dražším povolenkám CO2 hrozící ukončení těžby hnědého uhlí. Předpokládaly se nemalé investice do restrukturalizace některých uhelných regionů Evropy a Sokolovsko bylo mezi 7 vybranými z celkového počtu 42. Chystaly se plány, začali jezdit experti ze zahraničí, diskutovalo se o výši finanční pomoci. Nebude nyní a rázem vše úplně jinak? Zdá se, že ekonomické problémy těžební společnosti se pomalu a jistě ztrácejí mezi záplavou poplašných až kritických zpráv ze všech dalších ekonomických odvětví. Jestliže se doslova před několika dny plánovala ochrana jmenovitě a především Sokolovska, bude zřejmě třeba zachraňovat celý kraj. A tak se odepzané odvětví uhelného hornictví s trochou tolerance ze strany státu a EU může na nějakou dobu stát naopak stabilizujícím prvkem. Uvážíme-li, že ekologická politika Evropské unie nebyla vždy a všemi přijímána s nadšením, jeví se tento scénář více než realistický.

M. Makovička

SOKOLOVSKO Časopis obyvatel a přátel Sokolovska
Ročník 11, číslo 1 / 2020
Vydává: MAS Sokolovsko, o. p. s.
Editor: Ing. Miroslav Makovička
Redakce: v.bruzenak@seznam.cz
Údaje o distribuci: <http://mas-sokolovsko.eu>

Výkonný redaktor: PhDr. Vladimír Bružeňák
Redakční rada: Ing. Miroslav Makovička,
PhDr. Vladimír Bružeňák, Ing. Michael Rund
Registrační číslo: MK ČR. 19466
Za obsah příspěvků zodpovídají autoři.

Po stopách rodu s rybou v erbu: 3. část

Reissengrünerové, Winklerové a Püchelbergerové

V posledním díle seriálu o rozrodu rodu s rybou v erbu se seznámíme s rodem Reissengrünerů, jejichž jméno bylo též psáno „Rausengrüner“, „Raitzengrüner“ nebo „Reussengrüner“. Někteří ze členů tohoto rodu se ovšem rovněž honosili přízviskem „Winkler“. Díky tzv. dírenským erbovníkům známe i barevné vyobrazení jejich erbu, v modrém poli se nacházela ryba s červenou hlavou a stříbrným ocasem. Původním sídlem rodu byl Reissengrün (Rusov) mezi Bukovany a Chlumem Svaté Máří. Na základě českého pojmenování jejich sídla se někteří badatelé domnívali, že rytíři Reissengrünerové cestovali do Ruska, tento názor je však zcela scestný, neboť pojmenování Rusov je novodobé. Sídlo (patrně tvrz) Reissengrün bylo součástí leuchtenberských lén. První zmínky o členech rodu pochází z přelomu 13. a 14. století. Ve svědečné řadě listiny Dětřicha z Parsbergu z roku 1298 lze nalézt i rytíře Jindřicha zvaného „Winchelaer“. Tentýž se pak nachází ve svědečných řadách dalších listin, jehož příslušnost k rodu, který nás zajímá, se potvrzuje až v listině z roku 1308, v níž několik šlechticů daruje valdsaský klášteru dvůr v Lipoltově. V této souvislosti se jako svědek uvádí „strenuus miles Heinricus Winclerus dictus Raitzengrunerus“, tedy „statečný rytíř Jindřich Winkler zvaný Raitzengrüner“.

Když v roce 1318 loketský měšťan Jindřich Zeidler prodával oseckému klášteru svůj dvůr v Radošově, svědky mu byli Wulfer, Dětřich a Bertold Reissengrünerové. Poslední jmenovaný, Bertold, je snad totožný s plánským farářem Pertoldem Rausengrunerem erbu ryby, doloženým roku 1345. Na přelomu let 1319

Erb na náhrobníku Mikuláše Püchelbergera.

Erb Reissengrünerů, Dírenské erbovníky, 17. století.

a 1320 máme doloženého Mikuláše Winklera jako purkrabího na Lokti. Tento Mikuláš se nejpozději roku 1339 stal držitelem tvrze a města Falknov (Sokolov) a dědičné rychty v Lomnici, v témže roce totiž králi Janu Lucemburskému tyto majetky odevzdal a přijal je od něj zpátky jako léno. Nelze vyloučit, že Winklerové získali Falknov a Lomnici původně jako léno od předchozích držitelů, Nothaftů. Po Mikulášovi získal jím držené majetky Tomáš Winkler. Tomášův bratr Trost Winkler z „Kinsberga“ (tj. Starého Hrozňatova, který od roku 1340 držel jako zástavu) získal někdy v polovině 14. století vsi Chodov a Mírov, které mu odprodal valdsaský klášter se svolením Karla IV. V roce 1360 sepsal Tomáš Winkler závěť, dle níž může tvrz a městečko Falknov a tvrz Staré Sedlo (o Lomnici se listina nezmiňuje) dědit v první řadě Ješek z Velhartic a teprve poté jeho sourozenci, bratr Trost a sestry Anna a Markéta. Po bratrovi dědil nakonec Trost, který ovšem nejspíš v roce 1365 prodal Falknov a Lomnici, neboť od následujícího roku bylo obojí v držení královské komory. Jindřich Reissengrün, který byl rychtářem v Kynšperku, daroval roku 1384 řádu křižovníků s červenou hvězdou všechnen svůj majetek v okolí Rusova za dvě věčné mše za spásu jeho rodu. Jindřich Reissengrüner (tentýž nebo možná jeho stejnojmenný syn) pak sídlil nejprve na Kamenném Dvoře u Kynšperka (doložen 1388) a poté na počátku 15. století ve Wunsiedlu, ovšem zhruba v polovině 15. století se novým sídlem rodu staly Loučky (Grünlas). Z poloviny 15. století známe Jana „Rausengrünera z Grünlasu“ a jeho manželku Anežku, kteří získali do zástavy od chotěšovského kláštera městečko Stod.

Do bojů mezi loketskými měšťany a many na straně jedné a rodem Šliků na straně druhé ve 2. polovině 15. století zasáhli Mikuláš a z Jan „Rausengrünerové z Grünlasu“, z téže doby známe ještě člena rodu Erasma. V 16. století byl přisedicím manského soudu v Lokti Petr „Rausengrüner z Grünlasu“. Rod sídlil na Loučkách do roku 1611, kdy Adam Rausengrüner Loučky prodal městu Loket. v průběhu tohoto století se však jeho stopy postupně ztrácejí a pravděpodobně vymírá. Posledními známými členy rodu byli Jiří a Zikmund „Rausengrünerové z Grünlasu“.

K rozrodu rodu erbu ryby patřili i Püchelbergové (známe například Mertina Püchelberga a jeho syna Mikuláše), kteří sídlili na tvrzi v Bouči (Püchelberg). Později tento rod nacházíme v prostředí chebského patriciátu (náhrobník Mikuláše Püchelbergera se zachoval a dnes se nachází na nádvoří chebského muzea), některé jeho členy dokonce nacházíme i v úřadu chebského purkmistra, jako například Klementa Püchelbergera. Ten zemřel roku 1496 a jeho podobizna (byť fiktivní) se dochovala v chebské kronice Pankráce Engelharda z roku 1560. Püchelbergové žili v Chebu ještě v průběhu 16. století.

Jan Boukal

Vražda četníka Storma u Litrbachů

Služba u četnictva či policie byla, je a bude vždy nebezpečná, a to zejména pro ty, kteří slouží takřkajíc „v první linii“. Od vzniku četnictva a policie na českém území v polovině 19. století zemřely či padly ve službě stovky mužů, a to jak v uniformách rakouských, tak československých, protektorátních či českých. Mnoho z nich zahynulo při nehodách, desítky jich popravili nacisté či komunisté a další desítky zemřely rukou ozbrojených zločinců. Zejména v dobách Rakouska-Uherska a první československé republiky se nemálo strážců zákona dostalo do střetu s pytláky, kteří nezdávka bývali i ozbrojeni. A někdy bohužel takový střet dopadl tragicky. Jeden z takových zajímavých případů se odehrál i na dnešním Sokolovsku.

29. června 1904 v podvečer zaznělo okolím Litrbachů (Město Litrbachy, německy Lauterbach Stadt, po roce 1945 krátce před celkovou demolicí Čistá) několik výstřelů a následně se roznesla zpráva, že bylo v lese zvaném Knock, na louce Lugertwiese nalezeno tělo mrtvého četníka, strážmistra Josefa Storma.

Město Litrbachy (Lauterbach Stadt) počátkem 20. století.

Strážce zákona byl evidentně zastřelen, s největší pravděpodobností pytláky. Zpráva velmi vzrušila okolí, neboť strážmistr Storm byl oblíbený litrbašský četník a k vraždě ochránce zákona došlo v celé oblasti, která spadala do obvodu Karlovy Vary, od vzniku četnictva roku 1850 vůbec poprvé. Velké vzrušení způsobila zvěst o jeho konci také v Habartově, kde sloužil před svým přeložením do Litrbachů a i zde patřil k velmi oblíbeným postavám. V době úmrtí bylo Josefu Stormovi 45 let. Narodil se 1. února 1859 v Krásné Studánce (Schönborn) u Liberce obchodníkovi se střížným zbožím Franzí Stormovi a Terezii Stormové, rozené Pradeové z Vratislavic nad Nisou (Maffersdorf). Četnická služba jej zavála až na tehdejší Falknovsko, kde se 4. srpna 1891 dokonce i oženil, konkrétně v Lomnici. Za ženu pojal Annu Haberzettlovou, dceru mlynáře z Boučí. Spolu měli 4 děti, z nichž poslední se narodilo necelý rok před Stormovou smrtí.

1. července byl strážmistr Josef Storm pohřben na hřbitově v Litrbaších za účasti stovek lidí. Pietní ceremonii vedl sokolovský arciděkan za asistence šesti duchovních, rozloučit se přišel i správce sokolovského hejtmanství, deputace města Lokte, městská rada Litrbachů, místní spolky či myslivci. S kolegou se přišlo rozloučit také na 50 četníků. Nad rakví pak promluvil místní farář J. Kaplický a četnický rytmistr z Chebu Zeller, jenž apeloval na četníky, aby se nenechali odradit a dále věrně sloužili zákonu, a také na místní obyvatele, aby pomohli při odhalení tohoto hrozného činu.

Po nalezení těla se okamžitě rozjelo pátrání a na dopadení pachatele byla vypsána odměna 600 rakouských korun, o čemž široké okolí zpravovaly červené plakáty visící na mnoha nárožích v Litrbaších, Krásné, Horním Slavkově i Lokti. Četnictvo a soudní komise z Lokte zahájily vyšetřování, vyslýchalo svědky, zejména učitele Josefa Pensela, který šel náhodně kolem po silnici, a provedlo rekonstrukci posledního četnickova dne. Kolem 5. hodiny odpolední vyšel Josef Storm na zhruba čtyřhodinovou patrole po okolních lesích, kde již několik dní hřměly občasné výstřely pytláků. Chtěl sice jít se svou ženou do Kostelní Břízy, kde se odehrávala slavnost k uctění svatých Petra a Pavla, ovšem ženě bylo příliš hor-ko a jít odmítla. Proto se rozhodl, že se raději půjde podívat po svém revíru. Došel až k louce Lugertwie-

se, kde na pokraji lesa spatřil pytláka. Nahlas, aby byl slyšet přes celé pole až k několika lidem, kteří na louce pracovali, jej vyzval, aby se vzdal. Ten neuposlechl a začal utíkat, a tak strážník po něm vystřelil ze služební pušky. Netrefil se, a proto za ním běžel úvozovou cestou, aby mu nadběhl. Přitom opět vystřelil, avšak opět mimo. Po chvíli doběhl až k hromadě dříví, za níž však čekal druhý pytlák, jenž nebohého četníka střelil z bezprostřední blízkosti do prsou. Storm zavrával a puška mu vypadla z ruky. Ještě však měl sílu a dle zjištěných stop vytáhl z pouzdra služební šavli, již se chtěl bránit oběma zločincům, kteří se k němu blížili. Zřejmě došlo k zápasu, protože na bodáku pušky nalezené o den později byly zjištěny stopy sečné zbraně. Šlo o strážmistrovu šavli, kterou se bránil proti vlastní pušce, kterou pytláci sebrali a zřejmě chtěli četníka s její pomocí „dodělat“. Zločinci se zřejmě četníkovy statečnosti lekli a utekli, avšak Stormovi síly brzy došly. Vrávoravým krokem vylezl z lesa na louku a volal o pomoc. Poté klesl na zem. Z okolí se k němu seběhli dva rolníci, Vökl a Lippert, ovšem to byl již Josef Storm po smrti.

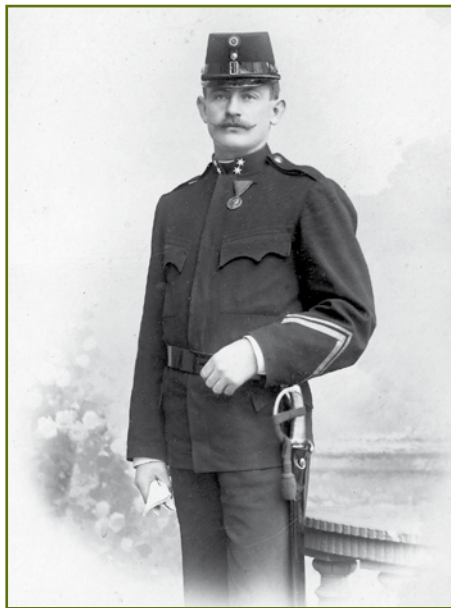
Nedaleko místa četníkovy smrti byly nalezeny vystřelené patrony, kapesní nůž a škatulka sirek, které patřily Josefu Stormovi, dále pak služební přilba s potrhaným podbradníkem. Jeho služební puška byla nalezena až následující den. Po pitvě bylo v četníkově těle nalezeno 15 broků, které prostřelily plíce a zasáhly tepny, což byla zranění neslučitelná se životem.

Četnictvo během několika příštích dní zajistilo a vyslechlo celkem sedm podezřelých osob, u žádné se však nepotvrdilo, že by s činem měly cokoliv společného. Okresní velitel Josef Niewelt si již zoufal, až 12. srpna nastal ve vyšetřování obrat. Na udání jistého Leopolda Wohlraba byl předveden 24 letý dělník Josef Berger ze Stelzengrünü (Stará Chodovská), toho času bydlící v Litrbasích, a 30 letý Anton Riedel. Wohlrab prý měl jít v den vraždy četníka Storma pytláčit spolu s Bergerem, ovšem na místo se nedostavil. Když se doslechl o četníkově vraždě, došlo mu, kdo ji spáchal. Na Riedelově ženě Istí vylákal podrobnosti, a aby na něm neulpělo podezření, šel vše ohlásit.

U obou zatčených byla provedena domovní prohlídka, při které bylo zabaveno několik zbraní a také drátěná oka. Při křížovém výslechu se oba zatčení k činu doznali, popud k vraždě měl však dle výpovědi zatčeného Bergera dát někdo třetí, kterého Berger nechtěl jmenovat. V onen osudný den se prý právě tento člověk na místo, kde na Storma, jenž jim byl již dlouho v patách a jehož se údajně hodlali zbavit, nedostavil.

Nastalo pátrání po onom třetím neznámém. Okresní velitel Niewelt po dalších výsledcích a pátráních nechal zatknout Franze Prexlera z Habartova, toho času bydlícího ve Vítkově. On měl být podle výpovědi Bergera osnovatelem vraždy, což se však nepotvrdilo. Prexler měl být jen spolu s Bergerem, Wohlrabem a Riedelem v onen tragický den na pytláče, avšak podobně jako Wohlrab nepřišel. K celé události tak došlo náhodně, neboť Storm Riedela a Bergera prostě přistihl při činu, což se mu stalo osudným.

17. září 1904 došlo před Krajským soudem v Chebu k hlavnímu líčení se všemi třemi obžalovanými. Soudní rekonstrukce průběh činu, jak byl popsán výše, prakticky potvrdila. Četník oba pytláky skutečně

Mladý rakouský četník vyfotografováný začátkem 20. století v jednom ze sokolovských ateliérů.

Mrtvé tělo strážmistra Storma přikryté kabátem. V pozadí lze spatřit hromadu dřeva, za kterou stál četníkův vrah.

náhodně odhalil při pytláčení a vyzval Bergera, aby se vzdal a odevzdal mu pušku. Ten začal utíkat, načež Storm po něm vystřelil. Berger se tedy hodlal vzdát a vyšel ke Stormovi. Náhle však na četníka zaútočil a hodlal mu vyrvat služební pušku. Storm se bránil tasenou šavlí, načež Berger zavolal komplice o pomoc. Ten skryt za hromadou dřeva vystřelil a Storma smrtelně zranil. Ukořistěnou karabinou pak Berger chtěl četníka střelit ještě jednou, avšak minul. Oba z místa činu následně uprchli.

Za hlavního viníka byl soudní komisí devíti hlasy uznán Anton Riedel, desíti hlasy pak jako spolupachatel Josef Berger. Oba byli odsouzeni k trestu smrti provazem, Franz Prexler za drobné krádeže spolu s obviněnými, kteří se na něho snažili svalit hlavní vinu, k měsíčnímu odnětí svobody. V únoru 1905 však císař František Josef I. udělil oběma hlavním viníkům milost a trest jim tak byl změněn, a sice Antonu Riedelovi v doživotní žalář a Josefu Bergerovi na 20 let odnětí svobody. Anton Riedel zemřel po několika letech vězení v cele věznice v Praze-Pankráci, osud Josefa Bergera znám není.

Kreslená rekonstrukce vraždy strážmistra Josefa Storma.

Předválečný pohled na dnes zcela zmizelý hřbitov v Litrbáších.

Jak již bylo řečeno, byl Josef Storm prvním, a na dlouho, až do tragického roku 1938, jediným zavražděným četníkem v celém dnešním Karlovarském kraji. Hrob Josefa Stroma existoval na hřbitově v Litrbasích dle dobových záznamů v dobrém stavu ještě roku 1937. Dá se předpokládat, že nejinak tomu bylo i v následujících několika letech, ovšem dnes jej nikde nenajdeme. Zanikl spolu se hřbitovem při likvidaci celé obce na konci 40. let 20. století. Díky dobovému tisku a archivním materiálům však jméno této oběti věrné policejní služby žije dodnes.

Vladimír Bružeňák

Po stopách Františka Lederera

V první polovině sedmdesátých let minulého století ke zdárnému ukončení studia na fakultě sociálních věd a publicistiky patřilo zvládnutí státní zkoušky na téma „Historie československého a světového novinářství“. Sice v další životní praxi nebyly tyhle klasifikované znalosti potřebné, což však tehdy nikoho kompetentního nezajímalo. Příslušná skripta a zápisy z přednášek mám stále uložené. Mohu tedy dodnes tvrdit, že v tom kvantu požadovaných znalostí přece mnohé bohužel chybělo. Tedy i jméno František Lederer. Jeho „objevení“ až počátkem 90. let 20. bylo cenným přínosem. Především pro konkretizaci skutečných osobností prvorepublikové žurnalistiky a potvrzením naprosto rovnocenného postavení osob židovského původu v předválečném Československu. Léta záměrného mlčení byla konečně prolomena. 28. října 1991 pak převzala na pražském Hradě jeho dcera Řád Tomáše Garrigua Masaryka III. stupně, který mu byl udělen In memoriam za přínos pro demokracii a lidská práva prezidentem Václavem Havlem. V této době byly také zpřístupněny určité materiály, které umožnily tuto zapomenu-tou osobnost připomenout veřejnosti. Je však třeba předeslat, že všechny skutečnosti Ledererova curriculum vitae nejsou ani dodnes zcela známy, stejně jako osud nejbližších příslušníků jeho rodiny. A ještě je vhodné připomenout, že v řadě dokumentů je uváděn s českým jménem František a tato verze jeho jména byla použita i v tomto článku.

Ledererova životní pout' začala právě v našem regionu. A to v Lokti. Přišel zde na svět 19. května 1898 jako čtvrté dítě svých německých židovských rodičů Moritze Lederera (2. 12. 1866) a Marie (23. 4. 1870) rozené Hermannové. Ta byla sestrou sokolovského obchodníka Adolfa Hermmana. Otec pocházel z obce Daleké Dušníky v okrese Příbram, matka z Neveklova na Benešovsku. Sňah-

František s rodiči v Lokti.

tek uzavřeli 15. 6. 1890 v Praze a po svatbě nejprve žili na Chebsku v dnes již zaniklé obci Wies. Zde rok po svatbě 10. května 1891 přišla na svět prvorozená dcera Irma, pak následovala druhá dcera Olga a první syn dostal jméno Oskar. Tito tři starší sourozenci jsou evidováni v židovské rodné matrice Chebu. Do Lokte se Ledererovi pak s těmito dětmi přistěhovali kolem roku 1896. Poněvadž v celém početném a rozvětveném příbuzenstvu se hovořilo převážně německy, byl František do sokolovské matriky zapsán jako Franz. Rituální obřizku provedl desátý den po jeho loketském narození františkolázeňský rabin. Za necelé dva roky 6. března 1900 přibyl do rodiny Ledererových ještě další, v pořadí již pátý potomek, zapsaný jako Ernst. Ten je často v dalších dokumentech uváděn jako Arnošt.

V období před první světovou válkou Ledererovi z Lokte odešli a trvale se usadili v Praze. Otec Moritz pracoval jako inspektor pojišťovny. Z jeho pěti potomků se právě František projevil jako nejnadanější. Absolvoval reálné gymnázium a po té nastoupil k vysokoškolskému studiu původně na lékařskou fakultu. Tady však studoval pouze tři semestry. Jeho zájem o jazyky a humanitní vědy totiž ovlivnil přestup ke studiu na filosofickou fakultu, kterou úspěšně dokončil. Jeho jméno je tak trvale zapsáno v matrice doktorů pražské německé Karlo-Ferdinandovy univerzity. Promoce je uváděna 3. 5. 1924. Již během studia začal František spolupracovat s redakcí „Prager Tagblatt“ a v roce 1925 sem nastoupil jako redaktor kulturní rubriky, kterou tehdy řídil Max Brod. V této souvislosti lze připomenout, že s těmito novinami úzce spolupracoval také významný sokolovský rodák a válečný fotograf Erich Auerbach. Ledererovy jazykové znalosti, společenské vystupování i široký všeobecný rozhled předurčily obsah i rozsah jeho publicistické činnosti. Kvalita článků z kulturního prostředí vedla k tomu, že jej redakce vysílala do řady evropských metropolí (například Vídeň, Berlín, Řím) na divadelní premiéry. Ovšem původní nepřilíh přínivé hmotné rodinné podmínky formovaly také jeho silné sociální citění, které se výrazně odráželo v další publikační tvorbě. Získal tak roku 1933 Masarykovu literární cenu za reportáže z prostředí pražských chudinských kolonií. Jejich atmosféru a problematiku velmi důvěrně znal i díky tomu, že určitou dobu bydlel v pražských Vysočanech. Psal i fejetony, glosy, úvahy, pustil se do překladů a seznámil se postupně i s řadou známých literátů. Mezitím do Františkova života vstoupila žena. Seznámil se s totiž s Galinou Petrovnou Barakovskou (23. 4. 1904), ruskou emigrantkou, kterou poznal v restauraci na Karlově náměstí, kde tehdy byla

zaměstnána. Podle písemného tvrzení Ledererovy dcery pocházela její matka Galina Petrovna z bohaté šlechtické rodiny z Jekatěrinburgu a její prarodiče působili ve službách cara Mikuláše II. Značná část její rodiny, především matka Taťána, dvě Galininy sestry Antonie a Evdokija a bratranec Leonid s Galinou uprchli roce 1917 po bolševickém převratu z Ruska a nakonec tato část její rodiny našla útočiště a nový domov v Praze. Dcera též uvádí, že z jejich domu, z něhož uprchli, udělali bolševici později Palác pionýrů.

V době seznámení s Františkem žila Galina Petrovna se svojí ovdovělou matkou Taťanou Nikulinou Barakovskou v pražské Lublaňské ulici č. p. 58. Rodiny z obou stran touto známostí rozhodně nadšeny nebyly. Silně jim totiž vadila Františkova židovská a Galinina pravoslavná náboženská odliš-

S tetou Regi a bratřenci.

nost. Nicméně podle úřední knihy oddavek Magistrátu hlavního města Prahy (svazek 38, str. 422) nakonec k sňatku 30. dubna 1927 došlo. Podobná situace se opakovala i při známosti nejstarší Františkovy sestry Irmý, která měla křesťanského manžela Richarda Knauta, jehož příbuzní s tímto svazkem rovněž nesouhlasili. Bohužel Richard se s Irmou před začátkem okupace právě z rasových důvodů rozvedl a tím ji, obrazně řečeno, odsoudil k smrti. Byla 6. 3. 1943 deportována do Terezína a posléze 6. 9. téhož roku do Osvětimi, i se svým divným příjmením...

Ale zpět do dvacátých let. Tehdy došlo ještě k dalšímu osudovému zvratu. Manželství Františkových rodičů totiž skončilo. Otec Moritz se ovšem znovu brzy oženil. A to 30. června 1925, kdy se jeho druhou ženou stala Eleonora rozená Fischerová

(19. 9. 1879), která pocházela z Maštova. Určité uklidnění dramatických rodinných poměrů nastalo v době, když se novomanželům Ledererovým 21. října 1927 narodila dcera Alice. Ta ve svých vzpomínkách uvádí, že její kmotrou byla prezidentova dcera Alice Masaryková. Matriční zápis tuto skutečnost ale neobsahuje. V této době se díky Františkovu slušnému postavení a příjmu manželé Ledererovi přestěhovali z Vysočan do třípokojového bytu v ve čtvrtém patře domu v Tyršově ulici č. p. 15 (některé prameny uvádí č. p.13) na Královských Vinohradech. Dcera byla vychovávána podle zvyků tak zvané „lepších“ rodin. Navštěvovala od tří let baletní školu v paláci Metro, kterou vedla Franzova sestra Olga, učila se francouzsky, chodila na hodiny klavíru. Poznala především díky dědečkovi Moritzovi, otcovým sourozencům a jeho tetradce židovské s občasnou návštěvou synagogy ve Slezské ulici. Ze strany matky a její ruské přízně ji však bylo velmi blízké pravoslaví. Celá rodina se také samozřejmě velmi sblížila s českým prostředím a vážila si masarykovských tradic. Františkovi bratři Oskar a Arnošt si rovněž založili rodiny a žili v Praze. Oskar měl s manželkou Ellou syna Ottu, Arnoštova manželka se jmenovala Olga, byla rozená Eichlerová a pocházela z Votic. Jejich syn narozený 29. 6. 1931 dostal jméno Pavel. Manželství starší sestry Irmý zůstalo bezdětné, rodinná situace mladší sestry Olgy není doposud blíže známa. Zdá se však, že ani její manželství nebylo obdařeno potomky. Františkovy židovské sestřenice, kterými byly ovdovělá Reggi a její sestra Fanny, žili v Rovini, malé vesnici na Sedlčansku, kde provozovaly koloniální obchod. K nim jezdila malá Alice a její pražští židovští bratrance Otík a Pavlík v létě na prázdniny. Všichni tady prožívali hezké dětství.

Od nástupu Hitlera se však začala měnit v Německu politická situace, kde se vyostřily antisemitské tendence a nastala vlna židovské emigrace. Stranou v silící činnosti antifašistických sil v předválečné Československé republice nezmizel ani František Lederer. Projevil jasný protinacistický postoj, jak ve své žurnalistické tvorbě, tak v dalších aktivitách. Například se angažoval v činnosti organizace, která pomáhala zejména německým intelektuálům židovského původu. Tato organizace zprostředkovávala jejich dočasné ubytování a hmotnou pomoc. Seznámil se tak třeba s bratry Heinrichem a Thomasem Mannovými, Arnoldem Zweigem, Eduardem Blochem a velice intenzívně prožíval blížící se ohrožení demokratických poměrů v republice. V létě 1938 strávil s rodinou dovolenou na Slovensku a ještě navštívil své židovské sestřenice v Rovini. Netušil, že je vidí naposledy. Velikým otřesem pro něj byla říjnová sebevražda Rudolfa

Setkání rodiny v Rovini.

Thomase, který byl svědkem na jeho svatbě a rovněž působil v redakci Prager Tagblattu. V této redakci setrval František Lederer do března 1939, kdy zažádal o možnost vystěhovat rodinu do USA. Velké psychické vypětí a těžké astma pak zapříčinily jeho hospitalizaci v sanatoriu na Dobříši. Po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava však už byl sledován gestapem a přímo v tomto dobříšském sanatoriu byl 19. dubna 1939 zatčen a dopraven do vězení na Pankrác. Byl tvrdě vyslýchán v nechvalně známé Pečkárně, ale 11. května došlo k jeho náhlému propuštění. O okolnostech tohoto zvratu existují určité dohady. Jednou z eventualit zůstává intervence jistého nacistického činitele, také je uváděn vliv ruských příbuzných. Obavy z dalšího možného pronásledování však trvaly a vedly jej k opuštění republiky. Některé zdroje uvádějí že šlo o ilegální útěk. Prokázalo se ale, že měl platné doklady opravňující k cestě do Jižní Afriky (přesněji severního Maroka), takže přes Švýcarsko se nakonec 24. srpna 1939 dostal legální cestou do Londýna. Tady navázal kontakty s exilovými představiteli Československé republiky a vyvinul intenzivní snahu k zapojení do protifašistického zahraničního odboje podle svých možností. V květnu 1941 se stal redaktorem „Die Zeitung“, které vydávalo britské Ministerstvo informací, kam psal pod pseudonymem A.T.Galin. Psal pro tyto noviny články s aktuální protinacistickou tematikou, spolupracoval s tiskovým odborem československého Ministerstva zahraničí, jehož prostřednictvím zajišťoval pro tyto noviny informace o dění v Protektorátu. Také mu 10. září 1941 byla nabídnut spolupráce s exilovým časopisem „Čechoslovák“, který vycházel také v Londýně.

Posléze byl na určitý čas nucen svou práci přerušit kvůli plicním komplikacím. Tehdy do nemocnice dostal 2. srpna 1944 přátelský a povzbuzující dopis od Jana Masaryka, tenkrát působícího rovněž v Londýně. Když „Die Zeitung“ přestaly na jaře 1945 vycházet a skončila druhá světová válka, měl František Lederer stále německou národnost a nastaly obtíže, které mu komplikovaly návrat do vlasti, kde zůstala manželka Galina s dcerou. Jedenáctiletá Alice byla po jeho emigraci v Protektorátu ohrožena, neboť podle

František Lederer ve studentských letech.

norimberských zákonů pocházela ze smíšeného manželství s židovskými předky doložitelnými ze strany otce v rozsahu tří předcházejících generací. S ohledem na pravoslavné vyznání matky a jejich pražských příbuzných však nemusela nosit potupnou židovskou hvězdu a nevztahovala se na ni ani první transportní vlna. Byla však vyloučena z tercie dívčího gymnázia na Vinohradech. Matka Galina Petrovna tehdy současně podnikla řadu riskantních kroků, aby její židovskou identitu zcela eliminovala, a po mnoha peripetiích se jí s přispěním ruských příbuzných toto úsilí podařilo. Nechala dceru pokřtít a opatřila pro ni doklady, že je jejím nemanželským dítětem arijského původu. Z Alice se tak v roce 1941 stala úředně Taťana Barakovska. S novou identitou a změněnými doklady pak absolvovala obchodní školu. Své změněné křestní jméno Taťana pak používala až do konce svého života. Když skončila válka, nastoupil její otec do služeb amerického ministerstva války a zprvu jako tiskový důstojník začal působit v české sekci Radia Luxembourg v Bad Neuheimu. Zřejmě v červnu se mu podařilo patrně pomocí vojenského kurýra na-

vázat písemný kontakt s dcerou Taťánou, která jej pak v létě 1945 v Lucembursku osobně navštívila. Působil však nadále v zahraničí, protože jeho návrat do republiky komplikovaly stále úřední formality. Traduje se, že proti jeho návratu vystupoval především tehdejší vysoký komunistický činiel Václav Kopecký, se kterým během války neměl v Londýně příliš dobré vztahy. Hovoří se o intervenci Jana Masaryka, ale ta nebyla zřejmě postačující.

Faktem zůstává, že František Lederer přešel do Úřadu pro stíhání válečných zločinců při hlavním stanu americké armády, jehož velení se v říjnu 1946 změnilo. Převzal jej elitní právník, brigádní generál Telford Taylor. Tady František Lederer připravoval podklady pro Mezinárodní vojenský tribunál a následné soudní norimberské procesy. Když 8. ledna 1946 vznikla Československá vojenská mise v Berlíně, také s ní navázal okamžité spojení. Vytvořil si tak řadu kontaktů. Při tehdejší činnosti procházela jeho rukama řada závažných materiálů, především ze zabavených nacistických archivů. O dalším osobním setkání s dcerou a s manželkou v průběhu roku 1946 existují určité nesrovnalosti

a nepodařilo se jej doložit přesvědčivě. Jisté však je, že již v této době získal informace o krutém konci nejbližších židovských příbuzných, které se v dalším čase postupně upřesnily. Zahynul otec Moritz s nevlastní matkou Eleonorou, kteří byli z terezínského ghetta deportováni 19. října 1942 do Treblinky. Mrtvé byly obě sestry a oba bratři s rodinami, sestřenice, i řada blízkých přátel.

Povolení ke krátkodobému pobytu v poválečné republice Lederer prokazatelně získal v lednu 1948 za účelem účasti na svatbě své dcery Taťány, která se 25. ledna 1948 v dejvické pravoslavné modlitebně provdala za filmového architekta Rudolfa Lukeše. Během této návštěvy požádal František Lederer znovu 28. ledna písemně pražské ministerstvo vnitra o možnost trvalého návratu do republiky a 19. února 1948 odejel zpět do Berlína. Nicméně únorové události a další celospolečenský vývoj v ČR možnost jeho návratu definitivně znemožnily. Nasvědčuje tomu zejména fakt, že v červenci téhož roku měl nastoupit do funkce opět mimo republiku. A to do Mezinárodní organizace pro uprchlíky v Bad Kissingenu. Ale k tomu již nedošlo. V bytě, který obýval v americkém sektoru Berlína, byl totiž v ranních hodinách 21. června 1948 nalezen v bezvědomí a krátce po převozu do americké nemocnice zemřel. Zde byla nařízena okamžitá obdukcce. O jeho nečekaném úmrtí byla uvědoměna nejprve Československá vojenská mise v Berlíně, která pak informovala telefonicky pražské ministerstvo zahraničních věcí. Několik hodin tehdy trvalo rozhodování o tom, kdo má být pověřen, aby tuto tragickou zprávu sdělil rodině. Asi kolem 15. hodiny tak nakonec učinil vrchní rada Dr. Kosta z tehdejšího ministerstva informací. Jako příčina smrti byla uvedena sebevražda otrávením. Současně byla manželka Galina Petrovna dotázána, zda mají být ostatky jejího muže pohřbeny nebo zpopelněny, a to na území Berlína s odůvodněním, že pro převoz zesnulého do Prahy nejsou podmínky. O den později 22. června ovdovělá manželka dala telefonicky souhlas ke kremaci. Osobní účast kohokoliv z rodiny v Berlíně však byla vyloučena. Ta nečekanou smrt pochopitelně nesla velice těžce. Od února do června 1948 navíc už neproběhl žádný vzájemný kontakt. Případný dopis

S třiletou Alicí.

Zřejmě poslední rodinný snímek, rok 1948.

na rozloučenou nebyl při prohlídce bytu nalezen. Objevily se tak spekulace, že okolnosti úmrtí jsou podezřelé. Ledererův přítel, novinář Hugo Heilig později dokonce tvrdil, že s Františkem Ledererem hovořil před osudným dnem osobně a jeho chování nevykazovalo žádné náznaky lability. Max Brod v soukromé korespondenci s Ledererovou dcerou z 5. 5. 1951 doslova uvedl: ...“Co přimělo Vašeho otce k tomu učinit konec, mi zůstává do dneška záhadou”...

Faktem zůstává, že o další vyšetřování nebyl ze strany tehdejší berlínské Československé vojenské mise a dalších příslušných komunistických orgánů projeven jakýkoliv hlubší zájem. Za příčinu Ledererovy smrti bylo nakonec v závěrečné úřední zprávě uvedeno předávkování uspávacími prostředky. Silné barbituráty František Lederer skutečně užíval, poněvadž trpěl poruchami spánku a navíc měl těžkou bronchitidou s častými záchvaty. Rovněž jeho psychický stav nebyl optimální. Byl stále hluboce ovlivněn především ztrátou řadou nejbližších rodinných příslušníků, se kterou se těžko smířoval (bratr Oskar s manželkou byli společně se sestrou Irmou 6. 9. 1943 deportováni do Osvětimi, třidvacetiletý synovec Otto zemřel 23. 12. 1944 v koncentračním táboře Dachau. Mladší bratr Arnošt s manželkou Olgou a jedenáctiletým Pavlem byli už 10. 12. 1941 internováni v terezínském ghettu, odkud je transport 28. 4. 1942 deportoval do polské Zamošče blízko Lublinu, kde jejich stopa končí. Podrobnější informace ke smrti dalších příbuzných byly a jsou stále hledány Ale již krátce po válce bylo jasné, že se stali oběťmi holocaustu).

František Leder si potom často kladl otázku, proč z celé početné rodinné větve přežil pouze on. Navíc s nástupem komunistů k moci se šance na návrat do vlasti a obyčejný rodinný život prakticky zbouraly. Ovšem, kdyby neměl vůli k životu, proč by se připravoval na převzetí další zodpovědné funkce nadále mimo republiku? Zase ale kontruje skutečnost, že v poválečném období měl při své činnosti přístup k k řadě

citlivých a utajovaných dokumentů a v některých pramenech je proto označován jako „Muž, který příliš mnoho věděl“. Což nebylo žádoucí. Takže důvody k tomu, aby byl umlčen, také existovaly. Dcera Tatána tak až do svého skonu v dubnu 2015 nevěřila, že by její otec ukončil svůj život dobrovolně. Zůstávají tedy stále otazníky. Ani doba po roce 1989 se k nevyjasněným okolnostem konce tohoto prvorepublikového novináře totiž nevrátila. Vrátila se pouze jeho urna, která byla nakonec uložena na pražském novém židovském hřbitově. Po Ledererových nejbližších příbuzných však nezůstal ani ten popel.

Helena Kavková

Několik druhoválečných příběhů ze Sokolovska

NĚMEC ČESKOSLOVENSKÝM VLASTNCEM

Ve třicátých letech minulého století žilo v obci Milíře ležící přibližně dva kilometry východně od Šindelové na Sokolovsku více než 700 osob. Jednu z nejpočetnějších rodin tehdy tvořili Schürrovi žijící v domě s číslem popisným 82. Přestože nebyli židovského původu a ani se politicky neangažovali, emigroval syn Alfred do zahraničí a bojoval za osvobození Československa se zbraní v ruce.

Narodil se 8. května 1911 jako jedno z osmi dětí manželů Eduarda (narozeneho 8. června 1871) a Anny, rozené Kratschamanové (4. dubna 1875) původem ze sousední Javořiny.

Alfred vychodil pět tříd obecné školy a další tři třídy měšťanky, než začal pracovat jako textilní dělník. Ve svých dvaadvaceti musel v listopadu 1933 povinně nastoupit vojenskou prezenční službu. Byl zařazen k 1. baterii dělostřeleckého pluku 54 umístěného do bratislavských kasáren. Kvůli zhoršenému zdravotnímu stavu byl však v lednu 1935 propuštěn na trvalou dovolenou, ale již 4. února opět prezentován ku pokračování v prezenční službě a 1. listopadu 1935 přeložen do zálohy v hodnosti vojína v záloze.

V důsledku všeobecné mobilizace opět nastoupil ke svému domovskému pluku. Po propuštění dne 6. října 1938 se vrátil do pohraničí, které mezitím obsadila německá armáda. Se situací se nesmířil, a přestože nebyl politicky angažovaný a byl německé národnosti, tak odešel do vnitrozemí, odkud dále přes Polsko emigroval do Velké Británie. Na Britských ostrovech byl původně veden jako uprchlík, později pracoval jako mechanik a elektrický svářeč ve válečném průmyslu. Bydlel tehdy na předměstí Edgbaston ve městě Birmingham.

Na podzim 1941 se dobrovolně přihlásil do formující se československé armády v Británii. Odjel do Leamingtonu, kde prošel 18. listopadu 1941 odvodem a vykonal přísahu. Pod osobním číslem T-605 pak byl 5. prosince 1941 vtělen do čs. branné moci. Vojenský výcvik absolvoval u brigádních dílen, po reorganizaci v září 1943 u brigádních tankových dílen. Ještě předtím byl k 23. říjnu 1942 z vojína povýšen na svobodníka.

Před odesláním na frontu úspěšně prošel i několika specializacemi. V srpnu 1943 ukončil kurz v REME dílnách, s prospěchem dobrým absolvoval od 24. července do 12. srpna 1944 britský kurz „Acetylene and Electric Welders Course“ u firmy British

Alfréd Schürer.

Oxygen CO Ltd. Jako elektrický svářeč pak odjel na podzim 1944 s Československou samostatnou obrněnou brigádou do Francie, kde se účastnil obléhání přístavu Dunkerque. Ještě před koncem války byl povýšen na desátníka. Demobilizoval 17. října 1945 v hodnosti četaře.

Po skončení druhé světové války se vrátil na rodné Sokolovsko. Jako občan německé národnosti byl s největší pravděpodobností v červenci 1946 odsunut do Německa.

Odsunem německého obyvatelstva dějiny Milířů zanikly. V padesátých letech došlo k demolici opuštěných stavení, zůstalo stát jen několik domů v dolní části obce, kde později vznikla chatová osada. Podobně dopadla i druhá osada se stejným jménem Kohling (Milíře) nacházející se na Sokolovsku. Ta však ležela pod horou Krudum ve Slavkovském lese a za obět padla díky vzniku vojenského výcvikového prostoru Prameny.

Z početné rodiny Schürerrerových museli muži, kteří zůstali v pohraničí, narukovat do německé armády a minimálně dva z nich padli. Franz Schürerrer, narozený 1. června 1906, dosáhl hodnosti Unteroffizier a padl 13. září 1944 v bojích na východní frontě. Hermann Schürerrer, narozený 17. července 1918, se do německé armády přihlásil dobrovolně. Padl 12. května 1940 v bitvě u Grebbebergu v dnešním Nizozemsku jako příslušník 7. roty SS Regiment Der Führer. Od roku 1946 je pohřben na německém vojenském hřbitově Ysselsteyn.

PŘÍBĚH LOKETSKÉHO KOMUNISTY A ŽIDOVSKÉ RODINY KOHNOVÝCH

Československé pohraničí opouštěli po podepsání Mnichovské dohody hlavně osoby židovského původu a osoby politicky angažované v komunistické straně či sociální demokracii. Příběh Josefa Kohna je pak kombinací obou výše zmíněných předpokladů.

Narodil se 13. dubna 1913 v Lokti do německy mluvící rodiny židovského původu. Jeho otcem byl Friedrich Kohn (narozený 29. srpna 1870) z Veselova u Žlutic, matkou Theresie, rozená Hirschová, přímo ze Žlutic (narozená 10. června 1871). Manželé kromě nemladšího Josefa vychovávali ještě dalších osm sourozenců. První tři bratři, Leo (nar. 5. července 1898), Paul Pinchas (nar. 29. září 1899) a Karl Viktor (nar. 15. května 1901), se narodili ještě v obci Krásný Jez, kde Kohnovi žili do roku 1902, než se přestěhovali do Lokte. Tam potom vychovávali ještě další dvě dcery a tři syny - Margarethu (nar. 6. října 1902), Annu Helenu (nar. 14. dubna 1904), Jana, někdy uváděného též jako Hanuše (nar. 18. ledna 1906), Georga Franze (nar. 7. června 1907) a Franze Josefa (nar. 26. července 1909).

Josef Kohn v Lokti absolvoval povinnou školní docházku, ve studiích pak pokračoval na právnické fakultě německé univerzity v Praze, kde získal titul doktora práv JUDr. Následně se vrátil do pohraničí, kde vykonával advokátní praxi a pracoval jako úředník. Mladého právníka ovlivnilo během pražských studií dělnické hnutí a již v květnu 1937 vstoupil do komunistické strany. Jeho hlavní náplní se pak stala především práce pro stranu, a to v kritickém roce 1938. Stal se členem Komunistické studentské frakce (KOSTUFRA), se kterou spolupracoval po obsazení pohraničí – z pověření KSČ měl organizovat ilegální cesty pro politicky ohrožené studenty, mladé komunisty, do vnitrozemí a pak dále do Polska a Anglie. „V této funkci jsem měl též styk s kurýrem z Anglie, který koncem března 1939 přijel a řekl nám mimo jiné jména lidí, kteří dostali víza do Anglie po 15. březnu 1939 (tzn. po okupaci Česko-Slovenska). V té době jsem také pomáhal komunistickým emigrantům z různých zemí, kteří se zdrželi na území republiky, aby se dostali do zahraničí. Mojí stranickou spojkou byl tehdy Leo Lederer. Byl jsem ovšem napojen i na jiné straníky. Spolupracoval jsem se stranickým kurýrem na československo-polských hranicích, kterého jsem znal pouze pod jménem Pepík, a byl z Ostravska. Jeho nápadným znakem bylo, že měl hrb“, psal po válce Kohn v žádosti o osvědčení o účasti na národním boji za osvobození.

Po splnění svých úkolů odešel i on na příkaz komunistické strany v polovině dubna 1939 do polské emigrace. V Katowicích se pak okamžitě zapojil do organizační práce levicových uprchlíků z Česko-Slovenska. Mezi jeho spolupracovníky tehdy patřil např. Karel Markus, právník židovského původu, který strávil své dětství v Karlo-

vých Varech a poté se dostal do emigrace v Sovětském svazu, kde vstoupil do československé jednotky a zúčastnil se všech bojů od Sokolova až do Prahy. Kohn se naopak 4. května 1939 dostal na britské ostrovy. Jako uprchlík nejprve bydlel v obci Cookham v hrabství Berkshire, později se sám stal úředníkem u komitétu pro uprchlíky z Československa (Czech Refugee Trust Fund), kam ho umístila KSČ jako důvěrníka. „*Měl jsem příkaz udržet se tam stůj co stůj a pracovat tam co nejvíce ve prospěch našich soudruhů.*“ Politika naplno ovládla myšlenky loketského rodáka, přesto se celkem dvakrát hlásil do vojenské služby v zahraniční armádě. Poprvé si přihlášku podal 29. září 1941 v Londýně (evidována pod osobním číslem U-160), avšak z důvodu špatného zdravotního stavu nemohl být odveden. Podruhé si přihlášku podal o necelé dva roky později dne 8. června 1943 (osobní číslo Z-792), opět se stejným výsledkem.

Pokračoval proto v práci u komitétu pro uprchlíky, a to jako právní statistik a finanční poradce, později se stal vedoucím statistického oddělení a spolupracoval i s britským ústavem pro výzkum veřejného mínění. Politicky se angažoval i v celé řadě dalších organizací, kromě Beuerovy skupiny KSČ byl veden jako člen Spolku československých advokátů v zahraničí, mj. s pozdějším významným novinářem a symbolem protikomunistického exilu Pavlem Tigridem a dalšími spoluzakládal divadelní spolek Mladé Československo. Do Československa se vrátil až 28. června 1946 a hned od července byl zaměstnán coby vedoucí UNRRY v Praze. Zároveň si změnil své příjmení na Kohn-Flek.

Tehdy se také dozvěděl o osudech rodiny za okupace. Kvůli židovskému původu byla matka i většina Josefových sourozenců deportována do koncentračních táborů – zatímco 74 letá matka Theresie věznění přežila, zahynuli minimálně tři jeho sourozenci: bratr Karel, povoláním obchodník, bydlíštěm Praha, Slezská ulice č. p. 42 byl z protektorátu 10. srpna 1942 deportován transportem Ba (číslo 78) z Prahy do Terezína a odtud dále 6. září 1943 transportem Dm (číslo 3215) do vyhlazovacího tábora Auschwitz, kde byl zavražděn v plynové komoře. Sestra Anna, provdaná Klingerová, žila za války v Praze, v Jindřišské ulici č. p. 5. Z Prahy byla transportem Bf (číslo 857) deportována 8. září 1942 do Terezína a odtud 15. prosince 1943 transportem Dr (číslo 1066) do Auschwitz, kde byla nacisty zavražděna. Bratr Jan (Hanuš) pracoval jako textilní odborník v Plzni a v červenci 1939 žádal o vystavení vystěhovaleckého pasu za účelem emigrace do Anglie. Ten mu však nebyl protektorátními úřady vydán a naopak byl deportován 22. ledna 1942 transportem S (číslo 520) z Plzně do Terezína a odtud

Hanuš Kohn - bratr Josefa Kohna, také zahynul v koncentračním táboře.

Anna Kohn, provdaná Klingerová - sestra Josefa Kohna.

dále po více než dvou letech 28. září 1944 transportem Ek (číslo 380) dále do tábora v Auschwitz, kde zahynul.

Po komunistickém převzetí moci pracoval Josef Kohn jako národohospodář a statistik, o jeho životě v padesátých letech nic není známo, avšak mnoho jeho spolupracovníků byl zatčeno a uvězněno zejména v procesu s Rudolfem Slánským a dalšími komunisty židovského původu. V šedesátých letech bydlel v Lukášově ulici v Praze na Žižkově, pracoval jako ekonom v Ekonomickém ústavu Československé akademie věd. Zemřel v roce 1975. Za obětavou práci pro komunistickou stranu mu byl udělen Řád 25. února II. stupně (číslo matriky 316).

CHTĚLI, ALE NEMOHLI

Do československé armády se v zahraničí hlásily desítky osob staršího věku, které měly aktivní zájem bojovat proti nacistům se zbraní v ruce. Jako vojáci však sloužit ze zdravotních důvodů nemohli.

Heřman Fuchs (narozen 10. července 1903 v Rotavě) byl povoláním kotlář a již za první republiky odešel do Francie za prací. Dne 15. prosince 1939 se v Beauvais hlásil do československé armády, pod osobním číslem G-592 byl odveden, později byl ale uznán neschopným vojenské služby a do armády nenastoupil. I po válce pak žil na území Francie.

D O T A Z N Í K		132
Příjmení a jméno	Franz EHM	
Přesná adresa	173 Jews Hill Rd. Lockwood Huddersfield	
Narozen dne	21/1/1901 in Svadava	
pol. okr.	Falknov	
země	Czechoslovakia	
stát	C.S.R.	
Příslušnost: obec	Svadava	
okres	Falknov	
země	Czechoslovakia	
Poslední bydliště v ČSR	Průha II. Dobrušky dráha	
Mateřská řeč	Česky	
Znalost ciz. řečí	Anglicky, Německy	
Stav	počet dětí/a/ v ČSR...../b/v Angl. /c/jinde....	
stáří dětí/a/v ČSR...../b/v Angl. /c/jinde....		
Adresa manželky	Fr. E. EHM Svadava & Falknov s. E. a.	
Školní vzdělání	Reálné gymnázium	
Povolání/ zaměstnání/	Farbář	
Rok odv.	1924..... Kmen. těleso..... Voj. hodnost	
Vojenské školy a kursy	
Speciální voj. výcvik	
Zvláštní schopnosti a znalosti	
Vyznamenání čs. a cizí	
Potvrzuji svým podpisem, že výše mnou uvedené údaje jsou pravdivé a správné.		
V	26. 12. 1941...	
Franz Ehm		

Dotazník Franze Ehma z doby, kdy se hlásil do zahraniční armády.

František (Franz) Herold (narozen 31. prosince 1892 v Krásné č. p. 293) byl německé národnosti. Během první světové války bojoval v řadách rakousko-uherské armády. V listopadu 1920 se oženil a krátce na to odjel do Francie, kde pracoval jako slévač. V polovině třicátých let žádal o naturalizaci a získal francouzské občanství. Po vypuknutí druhé světové války se 17. prosince 1939 ve Štrasburku hlásil do zahraniční armády, do které byl odveden pod osobním číslem E-810. Kvůli staršímu věku a zdravotnímu stavu byl příslušníkem pouze tylových jednotek, přesto se zúčastnil na jaře 1940 ústupových bojů ve Francii. Později se neevakuoval do Anglie a žil nadále na francouzském území, po roce 1945 pravděpodobně na území Alsaska.

František Ehm (narozen 21. ledna 1901 ve Svatavě) byl povoláním horník. Politicky se angažoval v komunistické straně a z těchto důvodů také v říjnu 1938 opustil Sokolovsko. Za druhé republiky žil v Praze na Biskupském dvoře, potom odjel do Anglie, kde se dvakrát (14. července 1942 v Londýně, osobní číslo U-369) pokoušel vstoupit do zahraniční armády. Pokaždé byl ale po odvodu uznán neschopným služby a v armádě tak nesloužil. Až do konce války pak pracoval v Huddersfieldu ve válečném průmyslu.

S NACISTICKOU MINULOSTÍ

Desítky mužů ze Sokolovska se v průběhu či po skončení druhé světové války hlásily do československé armády. Kvůli jejich nacistické minulosti však musely být jejich žádosti zamítnuty. Zde jsou příběhy několika z nich, které se podařilo v archivech zjistit:

Walter Bartl (narozen 10. prosince 1928 v Šindelově) se vyučil laborantem. Ve svých pouhých šestnácti letech musel narukovat do německé armády, ve které sloužil u divize Hermann Göring. Od 19. ledna 1945 se nacházel na území Skotska v zajateckém táboře POW Camp 2221. Zde se pak 7. srpna 1945 hlásil do československé armády. Po válce byl odsunut do Německa

Josef Alfred Enzmann (narozen 16. dubna 1919 v Chodově) byl povoláním pokrývač. Od roku 1928 byl členem mládeže německé sociální demokracie, od 9. ledna 1939 sloužil dobrovolně v německé armádě, zajat byl koncem války na západní frontě. V zajateckém táboře se do československé zahraniční armády přihlásil až po německé kapitulaci; a kvůli svému původu bylo přijetí z pochopitelných důvodů odmítnuto. Po propuštění byl z Československa odsunut, usadil se ve městě Bad Hersfeld v Hesensku, kde zemřel 26. února 2006.

Edwin Fischer (narozen 1. října 1922 ve Vintířově) byl povoláním brusič v porcelánce. Od října 1941 sloužil dobrovolně v německé armádě, a to jako příslušník pozemního personálu Luftwaffe. Do zajetí padl na sklonku války. V zajateckém táboře POW Camp 2221 se 17. srpna 1945 hlásil ke službě k československé armádě.

Alois Forst (narozen 28. dubna 1913 v Chodově) byl povoláním sochař. Za první republiky absolvoval mezi lety 1935–1937 základní vojenskou službu u 1. železničního pluku v Pardubicích, od 1. května 1941 sloužil dobrovolně v německé armádě, příslušník speciální jednotky Brandenburg, se kterou se na konci války zúčastnil bojových operací o město Pillau na východní frontě. Padl do britského zajetí ve Šlesvicko-Holštýnsku, dosáhl hodnosti Obergefreiter. Jiné zdroje uvádí, že byl zajat již 27. srpna 1944. Do československé armády se hlásil 31. května 1945 na území Velké Británie.

Franz Forster (narozen 30. května 1907 ve Staré Chodovské) byl povoláním výrobce porcelánového zboží. Od 1. října 1939 sloužil dobrovolně v německé armádě, a to jako příslušník schwere Flak-Abteilung 382 (382. těžkého protiletadlového oddílu). Jeho jednotka byla vyzbrojena legendárními Flaky ráže 88 mm. Byl nositelem Armádního protiletadlového odznaku a Válečného záslužného kříže II. třídy. Do zajetí padl po zničení jednotky v Porúří v březnu 1945. Do československé armády se hlásil v zajateckém táboře 2221 dne 20. září 1945.

Jiří Klůc

650 let od povýšení vesnice Gresslas na královské město

V roce 2020 si připomínáme 650 let od povýšení vesnice Gresslas na královské město. Listina podepsaná římským císařem a českým králem Karlem IV. dne 15. srpna 1370 na hradě v Norimberku zaručovala Kraslicím stejná práva a privilegia, jaká tehdy mělo město Loket. Než se zmíním o okolnostech této významné události v historii města, uvedu nejprve několik skutečností, které tomu předcházely.

Většinu území dnešního Kraslicka kdysi pokrývaly neprostupné jehličnaté lesy. Ojedinelé slovanské osídlení mohou doložit pouze některé názvy místních vodních toků, např. řeka Svatava – Sventa, Zuata – Svatá řeka. Chladné a deštivé počasí k trvalejšímu pobytu zřejmě ani příliš nelákalo. Jen historik A. Müller zmiňuje osídlení Srby u řeky Svatavy a a H. Gradl v okolí Stříbrného potoka. Asi již od 9. století byla Svatava součástí zemských hranic. Zřejmě od 11. století procházela přes Kraslický průsmyk stará obchodní cesta spojující Prahu s Erfurtem.

V raném středověku nejvíce půdy a lesů patřilo panovníkovi, církvi a bohatým šlechticům. Ti hledali možnosti, jak vlastnictví rozsáhlých pozemků zpeněžit. V podmínkách tehdejšího hospodářství to bylo především spojeno se zakládáním nových vesnic a měst, které posléze znamenaly nové příjmy z daní jejich nových obyvatel.

*Karel IV., císař římský
a král český.*

Osídlování pustých krajín a rozšiřování stávajících sídel se ve středověku označovalo jako kolonizace. Pověřená osoba - lokátor - sám vybudování nové vesnice řídil, organizoval a často i financoval. Po předchozí dohodě s vlastníkem půdy přivedl na místo, kde měla nová vesnice stát, několik hospodářů se svými rodinami. Ti si po příchodu nejprve museli postavit provizorní chatrče. Poté vymýtili les a založili pole. Následně stavěli přístřešky pro dobytek, zásobní jámy a až nakonec své domy, nejčastěji hrázděné. Vznikaly tak usedlosti, jak nazýváme soubor obytných a hospodářských staveb s polem, pastvinou a loukou. Každý hospodář mohl podle zákupního práva se svou usedlostí i výnosy z polí sám volně nakládat. Odváděl předem dohodnutou rentu, obvykle v naturáliích. Pokud dodržoval sjednané povinnosti, nemohl být vyhnán. Půdorys vesnice respektoval terén v krajině a vždy v blízkosti vodního toku. V horských oblastech vznikaly vesnice podél cest, tzv. ulicovky. Pokud se lokátorovi vše podařilo, získal za to půdu a různé výhody, např. nemusel platit daně. Obvykle byl i pověřen správou vesnice. Život ve vesnici se orientoval hlavně na zemědělství.

Při osídlování Kraslicka sehrál zcela zásadní roli mužský cisterciácký klášter z bavorského Waldsassenu. Na Chebsku vlastnil pozemky sahající až k Lubům a kolem poloviny 12. století vstoupil na českou půdu. Následně získal od českého krále Vladislava rozsáhlé území ohraničené řekou Svatavou – Lubský újezd. K vybudování nových vesnic zval hlavně zemědělce z Horních Frank. Klášter se zabýval mnoha

obory tehdejšího hospodářství včetně rudného dolování. Jeho činnost přinesla poměrně velký hospodářský pokrok. Mezi prvními založenými vesnicemi klášterem založenými byly Černá, Čirá a Kostelní. V dalších letech vznikly i další, např. Frauengrün, Friedrichsgrün a Markhausen.

O založení původní vesnice Gresslas - Kraslice existují tři verze. Podle první dle historika Rennera ji vybudovali horníci ze Saska. Dr. Treixler se domníval, že byly založeny spojením několika klášterních osad, a jiný historik Ermold uvádí, že vznikly v podhradí hradu, kde se usadili noví obyvatelé. Původně tak byl jako Gresslas ovšem nazýván dnešní Zámecký vrch (Hausberg). Jeho nejstarší pojmenování „zum Gresslas“ je totiž odvozeno ze staroněmeckého „graz“, což označovalo jehličnatou křovinu nebo špičatý les.

Během svého panování český král Václav I. usiloval o zajištění bezpečnosti zemských hranic a obchodních cest. Na jejich ochranu nechal budovat pohraniční opevnění. Možná právě Chodové snad někdy v první polovině 13. století vybudovali na Zámeckém vrchu královskou celnici.

Asi o několik desítek let později získal Jindřich starší z Plavna od českého krále Přemysla Otakara II. svolení k přebudování původní celnice na strážní hrádek. Páni z Plavna jsou uváděni jako jeho nejčastější majitelé a jako její majitelé bývají uváděni až do roku 1370, kdy se stal přímým královským majetkem. Za jejich zájmem o území u řeky Svatavy zřejmě byla rudná naleziště, především mědi, cínu a stříbra. S klášterem však vedli několik sporů o vesnici i území.

Po úpadku spojeném s morovou epidemií a následným hladomorem ztratil klášter na Kraslicku své výsadní postavení. Z důvodu finanční tísně musel část Lubského újezdu prodat. Novým majitelem se dle smlouvy z listopadu 1348 stal chebský rytíř Rüdiger ze Sparnecka, mimojiné příbuzný pánů z Plavna. V následujícím roce přísahal věrnost Karlu IV. Aby zabránil pozdějším snahám o opětovné připojení svého majetku ke klášteru, odevzdal jej v roce 1356 panovníkovi, který mu jeho državy vrátil zpět jako přímé zemské léno Koruny České. V únoru 1370 odkoupil Karel IV. od Sparnecka část jeho majetku a ještě v téže roce pak i zbytek již od jeho synů.

A nyní se již dostáváme k významnému datu v historii města a k vlastnímu povýšení na královské město. Existence strážního hradu, obchodní cesty a především rozvoj místního horního podnikání zřejmě výrazně zvýšily panovníkův zájem o Kraslice.

Karel IV. strávil téměř celý rok 1370 na cestách. Jaro prožil v nově zakoupeném městě Fürstenberg nad Odrou v Dolní Lužici. Během června se vrátil do Prahy, kde mu jeho poslední manželka, česká královna a římská císařovna Alžběta Pomořanská 22. června porodila syna Jana. Ve stejné době dohodl s bavorským vévodou Albrechtem uzavření sňatku mezi jeho dcerou Johannou a svým synem Václavem. Na počátku srpna odjel do Norimberka, kde měli být novomanželé oddáni. Mladý kralevic za ním přijel s početným doprovodem. Po svatbě na začátku října společně odjeli zpět do Prahy a cestou se zastavili v Karlových Varech. Po návratu na Pražský hrad započaly přípravy ke korunovací mladé české královny. K té došlo 17. listopadu v Chrámu sv. Víta. Slavnosti a radovánky pak trvaly po osm dní.

Během svého pobytu v Norimberku podepsal 15. srpna 1370 Karel IV. listinu, která zaručovala Kraslicím stejná práva a privilegia, jaká tehdy mělo město Locket (již o den dříve povýšil na královská města také Karlovy Vary a Schöneck). V listině se Kraslice zmiňují jako město ležící pod Novým hradem. Uvádí se v ní: „... aby oni mohli bez odporu a překážek mít v budoucích časech veškerou svobodu, práva a dobré zvyky, jaké má a v budoucnosti mít bude naše a našeho království město Locket...“ Loketská práva

*Erb cisterciáckého kláštera
ve Waldsassenu.*

Koldžní pohlednice Kraslic z roku 1915.

a privilegia se odkazovala na chebská a ta zase na právní zvyklosti města Norimberk, která vycházela ze Švábského zrcadla, právního spisu, používaném ve vrcholném středověku v oblastech dnešního jižního Německa.

Královská města přímo podléhala králi nebo jeho zástupci, královskému podkomořímu. Všechno je ochraňoval, protože vždy byla významným zdrojem příjmů do královské pokladnice. Jejich rozvoj, především obchod, řemesla a dolování podporoval udílením různých práv, privilegií a výsad. Navíc zakládání královská města mu byla rovněž oporou proti rozpínavosti šlechty.

U nově zakládaných měst se městská práva nevytvářela, ale pouze se přejímala práva jiného města. Pramenem městských práv byla zpočátku pouze zakládací listina od panovníka. Kromě uvedení jednotlivých práv v ní bylo zmíněno město, na něž se odkazovalo. Základními městskými právy bylo právo na vlastní samosprávu a na soudní pravomoc, na svobodné provozování řemesel, na svobodné odkazování majetku, dále právo mílové, právo mýta, právo na držení krčem, sladoven a masných krámů, případně právo skladu, právo várečné a právo na vybudování městských hradeb. Všechna práva se ovšem vztahovala pouze na měšťany, tj. na ty, kteří vlastnili ve městě dům. Zemských sněmů se však účastit nemohli. Jejich používání a vymáhání záviselo na purkmistovi a jednotlivých členech městské rady. Ne všechna z nich tak byla používána ihned.

Správou obecních záležitostí města byla pověřena nově zvolená městská rada složená obvykle z 12 radních (konšelů), kterými byli zvoleni ti nejvýznamnější z místních obyvatel. Za svou práci měli část z vybraných poplatků a pokut. V čele rady stál purkmistr, který předsedal vždy na 4 týdny. Konšelé se střídali v pořadí od nejváženějších. Symbolem městské pravomoci byla pečeť, obvykle stříbrná. S radou spolupracovalo ještě dalších 12 z místních předních obyvatel – obecní starší.

Svobodné provozování řemesel bylo vždy zdrojem nemalých příjmů. Nejrozšířenějším řemeslnickým provozům patřily kovářny. Ve městě byly různé dílny na výrobu dřevěných, kožených, textilních, keramických či slaměných výrobků. Svou živnost provozovali také pekaři, řezníci a další.

Svobodné odkazování majetku zajišťovalo měšťanům libovolně nakládat se svým majetkem. Mílové právo chránilo místní před konkurencí, protože ve vzdálenosti jedné míle (na dvě hodiny cesty) kolem města nesměl nikdo provozovat řemeslné dílny, krámy, krčmy apod. Právo mýta umožňovalo vybírat od procházejících kupců různé poplatky. Právo na držení krčem, sladoven a masných krámů znamenalo především možnost ve svém domě čepovat pivo či prodávat masné výrobky.

Jestli byla i ostatní zmíněná práva, tj. právo skladu, várečné právo a právo na vybudování hradeb, udělená městu Kraslice, není jisté. Kraslice byly povýšením osvobozeny od placení daní královské komoře. Místní samospráva měla soudní pravomoc při projednávání sporů a drobných přestupků. Se složitějšími případy se obracela o pomoc do Lokte.

Po povýšení zřejmě zůstávaly Kraslice i nadále spíše na úrovni vesnice. Obranné valy s příkopy ani hradby nejspíše nikdy neměly. Tehdy zde mohlo asi být kolem 50 usedlostí. Mezi obyvateli převládali především původní zemědělci, různí řemeslníci, obchodníci a rovněž horníci. Podle historika Ermolda bylo v té době otevřeno mnoho nových štol a jam. Originál listiny povyšující Kraslice na město se nedochoval. Její znění je tak známé z opisu záznamu loketské rady z roku 1599, ve kterém se cituje listina císaře Zikmunda Lucemburského z července 1437. Práva a privilegia byla v pozdějších letech několikrát potvrzena a nikdo o nich nepochyboval. Jejich dodržování bylo důrazně vymáháno. Například v roce 1709 místní úřad vyhlásil, že každý, kdo by se o nich nevhodně vyjádřil, mohl být potrestán vězením, ztrátou svého majetku a dokonce i s hanbou vypovězen z panství!

Povýšení Kraslic na město bylo v pozdějších dobách připomínáno a oslavováno. V roce 1870 při příležitosti pětistého výročí se v Kraslicích konaly velkolepé oslavy s bohatým kulturním programem trvající několik dní. Ve městě vyzdobeném květinami, věnci a vlajkami prošel velký průvod. Kromě mnoha lidí se ho zúčastnily

Lovecká družina Karla IV. v Kraslicích 1970.

významné osobnosti města, dále členové mnoha střeleckých spolků z regionu, několik hudebních kapel, místní dobrovolní hasiči či členové Spolku veteránů. V novém sálu hotelu „zum Kaiser von Österreich“ se konal koncert dvou místních orchestrů. Během oslav si bylo možné ve školním muzeu prohlédnout výstavu, na které vystavovaly své výrobky a zboží některé místní firmy, např. firmy Gustav Bohland, Daniel Langhammer, Bernard Metzner, Leopold Thomas, Christian Kühnls Erben, Johann Fuchs Söhne, Josef Kohlert nebo Louise Kopp. K vidění byly různé hudební nástroje, krajky, vlněné a bavlněné výrobky i jiné zboží. Kraslice tehdy navštívil i místní rodák rytíř Richard von Dotzauer se svou chotí Eleonorou.

O století později, v roce 1970, se v Kraslicích rovněž konaly oslavy spojené s 600. výročí od povýšení Kraslic na město. U této příležitosti byla vydána kniha „Kraslice – město hudebních nástrojů, kraje a přírodních krás“. Oslavy začaly již lednu, kdy na mimořádném slavnostním zasedání MěNV připomněl jeho předseda J. Vik historii města a zásluhy jeho obyvatel při rozvoji. Na závěr se konal koncert Velkého dechového orchestru Amati. Během roku byla uspořádána řada akcí, např. první ročník tří denního přejezdu Krušných hor, ve VDK se konala kvízová soutěž pro mládež, sehrála se divadelní hra „Slaměný klobouk“, proběhla Zimní olympiáda dětí, karneval divadelníků, přehlídka dechových hudeb, přehlídka kouzelnického umění, výstava HN, výstava hospodářských zvířat a zemědělské techniky, Letecký den modelářů, krajská přehlídka loutkářských souborů nebo celostátní soutěž ve hře na dechové nástroje. V sobotu 15. srpna 1970 přijela na tehdejší náměstí Řeckých hrdinů lovecká družina Karla IV. Členy místního divadelního spolku ochotníků „Plamen“ v historických kostýmech a spolku chovatelů drobného zvířectva přivítalo na 5 000 návštěvníků. Občerstvit se mohli v mnoha stáncích. Po přečtení privilegia následovaly projevy předsedy MěNV a hostů. Poté následoval První Staročeský jarmark, na kterém hrál „Jarmareční orchestr“. Večer pokračoval program v sále VDK.

Co napsat závěrem? V letošním roce byly a snad stále jsou naplánovány různé akce, které mají vyvrcholit velkou slávou ve třetím srpnovém víkendu. Zda však proběhne vše podle plánu, není jisté, protože současná situace spojená se šířením koronaviru může konání všech naplánovaných akcí zcela zhatit..

Stanislav Meinl

Hella Guthová – život a dílo

Mladá Hella Guthová.

Hella Guthová byla židovka a velmi nadaná výtvarná umělkyně, pocházející z našeho Sokolovska. Přežila 2. světovou válku, spoustu útrap, problémů a nesnází. I přes to se dokázala prosadit ve světě umělců a dodnes jsou její obrazy známé a oblíbené.

Hella se narodila do židovské rodiny v Kostelní Bříze u Sokolova 16. února 1908 jako prostřední dítě. Měla dva sourozence – o 4 roky mladší sestřičku Hannu (22. 10. 1912 – 31. 3. 1943 Lodž) a o tři roky staršího bratra Ottu Huga (7. 6. 1905 – 26. 9. 1972 Praha).

Její otec MUDr. Arnošt Guth (17. 4. 1877 Praha – 1926 Bukov) vystudoval na pražské Karlově univerzitě medicínu a následně působil jako praktický lékař a odborník na plicní nemoci v Kladně a Kostelní Bříze. Díky své pili to nakonec dotáhl až na primáře plicního sanatoria v Bukově, kde později také zemřel. Hellina matka Helena, rozená Rosenzweigová (27. 11. 1879 Praha – 23. 10. 1944 Osvětim), pocházela z rodiny z České Lípy.

Hella vyrůstala ve skvělém, vstřícném rodinném prostředí, zahrnuta láskou a pochoopením. Už od malička se zajímala o výtvarné umění, ráda kreslila a obdivovala historii. Rodiče ji už od začátku velmi podporovali a umožnili její talent rozvíjet odborným vzděláním. Už během studií od roku 1920 na reálném gymnasiu v Ústí nad Labem absolvovala školení u Trudy Sandmannové a následně u soukromého učitele z Bauhausu.

V roce 1926 po ukončení středoškolského studia odešla Hella na Uměleckoprůmyslovou školu ve Vídni, kde strávila 3 roky v malířském ateliéru Wilhelma Müllera-Hofmanna. Vedle studia kreslení a malování zde získala znalosti i v oboru grafiky, propagace, základy písma a grafických technik. Mimo jiné právě ve školní dílně vznikaly její první linoryty, například Cesta do kostela v zimě, Japonky, a taky dřevoryty Matka nebo Dívky u okna. Právě dřevoryty si Hella velmi oblíbila a zabývala se jimi i několik následujících let.

V červnu roku 1929 Hella ukončila studium ve Vídni a vrátila se zpět do Československa i s nově nabytými zkušenostmi. Nejprve zamířila do Liberce, kvůli svému přátelství s mladým aktivistou. Díky němu se blíže seznámila s levicovými ideály a životními podmínkami obyčejných dělníků, což se brzy výrazně projevilo i na její umělecké tvorbě. V Liberci si však vydělávala aranžováním výkladních skříní různých obchodů.

Na jaře 1930 se Hella přemísťuje do Prahy. Zde byla dne 23. dubna zadržena kvůli rozdávání komunistických letáků pracovníkům Kubínského továrny. Domovní prohlídkou bylo údajně zjištěno, že sympatizuje s dělnickým hnutím a udržuje styky s komunistickým agitátorem Oskarem Karafiátem. V odvolání Hella Guthová samozřejmě všechna tato obvinění popřela a šéfredaktor časopisu Prager Presse potvrdil její uměleckou činnost. Hella se ovšem i tak nešetřila některých následků. V důsledku tohoto incidentu jí bylo v červenci zamítnuto vydání pasu na studijní cestu do Německa a Francie.

Jeden z Helliných strýců jí pomohl sehnat práci módní návrhářky pro Dům hedvábí na Václavském náměstí. Tato práce ji však neuspokojovala a brzy se rozhodla žít se na volné noze kreslením nejrůznějších reklamních letáků a ilustrací do časopisů. I přes to dala studiu ještě jednu šanci a přihlásila se do německé třídy ateliéru profesora Willi Nowaka na pražské Akademii výtvarných umění. Sem s ní chodilo hodně slovenských a židovských studentů. Hella měla možnost se zde seznámit s velmi zajímavými lidmi a spřátelit se s nimi, jako kupříkladu s Jakubem Bauernfreundem, Endre Nemesem, Janem Bendou a dalšími. I zde však nakonec vydržela pouze rok. Podle jejích vlastních slov ji škola svazovala a ubírala volný čas na vlastní soukromou práci. Znovu tak dala přednost nezávislému životu a kreslila převážně hlavně pro české a německé časopisy, například pro již zmíněný Prager Presse, dále pak pro Prager Tagblatt, Lidové noviny, České slovo, Svobodné slovo, Ženské slovo, ilustrovaný týdeník ABC, Vilímkovy Humoristické listy, dětské magazíny a další.

Hella se kromě výtvarného umění zajímala i o divadlo. Dne 6. března roku 1929 se v Berlíně konala premiéra, Třigošové opery“ za přítomnosti skladatele Kurta Weilla. Hella se premiéru zúčastnila a jak sama potom prohlásila, představení na ni udělalo velký dojem a silně ji ovlivnilo. Díky tomu dokázala během půl roku vytvořit cyklus dřevorytů k písním právě této opery, který ji proslavil a poprvé byla vidět na veřej-

Hella Guthová na výstavě v galerii Apollinaire.

nosti. Jednalo se o pět oboustranných štočků (například Píseň o lásce, nebo Tango), které Hella počátkem ledna 1933 nechala na své vlastní náklady vytisknout v tiskárně Becker & Co. v Ústí nad Labem. Vydané album získalo mnoho pochvalných recenzí jak v českém, tak i německém tisku.

Ve třicátých letech, po nástupu Hitlera, začaly do Čech proudit skupiny německých uprchlíků. Hella se tak začala více angažovat do aktivit levicové emigrace v Praze. Sbírala například podpisy proti vykazování politických uprchlíků, organizovala podpůrné akce a spolupracovala s vydavateli antifašistického satirického deníku Simplikus. Na přelomu let 1933 a 1934 se také stala členkou protifašistické německé divadelní skupiny Studio 34, kde navrhovala především plakáty a kulisy, ale občas dokonce účinkovala i jako herečka. Také její styl se výrazně proměnil. Malovala nyní především zátiší a nejrůznější typy portrétů svých kamarádek (například obraz Žena v kavárně).

Dále pak v červnu a červenci 1934 poskytla azyl německému novináři Willi Bredelovi, který byl po třináct měsíců vězněn v koncentračním táboře Fuhlsbüttel a kterému se po propuštění podařilo uprchnout přes Krkonoše do Prahy. Hella mu poskytla místo pro práci v jejím ateliéru, kde během krátké doby napsal větší část svého dokumentárního románu, který byl prvním přímým svědectvím o podmínkách za branami koncentračních táborů. Toto dílo bylo pod názvem Zkouška uveřejněno již před válkou v mnoha překladech.

Koncem září roku 1938, po nástupu Mnichovské krize, se začala Hella zajímat o možnost útěku do Francie, jelikož se už od mala velmi zajímala o francouzské malířství a doufala, že v Paříži bude moci ve své tvorbě pokračovat. Jak předpokládala, po okupaci českých zemí 15. března 1939 jí hrozilo bezprostřední zatčení, a jelikož se jí nepodařilo získat vízum pro cestu do zahraničí, připojila se ke skupině Thomase Manna, která pomáhala ilegálním uprchlíkům dostat se přes Polsko do Anglie. Dne 29. března 1939 byl Helle vydán nový pas, převzala ho 12. dubna a nato se 10. května odhlásila ze svého ateliéru a bez veškerých zavazadel odjela za svým přítelem Otto Eisnerem do Ostravy, kde spolu s dalšími přáteli koncem května

překročili polské hranice. Mimo dokladů s sebou měla pouze černobílé fotografie svých obrazů, které s lítostí musela zanechat u sebe v ateliéru.

Do Londýna se Hella dostala lodí a následně se přepravila autobusem přímo do internačního tábora emigrantů. Tam se seznámila s pražskou fotografkou Lucií Mohylovou, se kterou se spřátelila a s jejíž pomocí získala podporu pro zahájení své umělecké kariéry. Také, těsně před začátkem války, se ještě povedlo jejímu bratru Ottovi poslat Helle z Prahy část jejích starších kreseb. Získat však v Londýně stálou uměleckou zakázku se ukázalo být velmi obtížné, téměř nemožné. Začala proto, stejně jako v Praze, obcházet se svými pracemi různé novinové agentury, výsledek byl však žalostný. Proto se s přáteli raději věnovala dlouhým procházkám po městě a navštěvování nejruznějších muzeí a výstav. Sama na toto období později ráda vzpomínala.

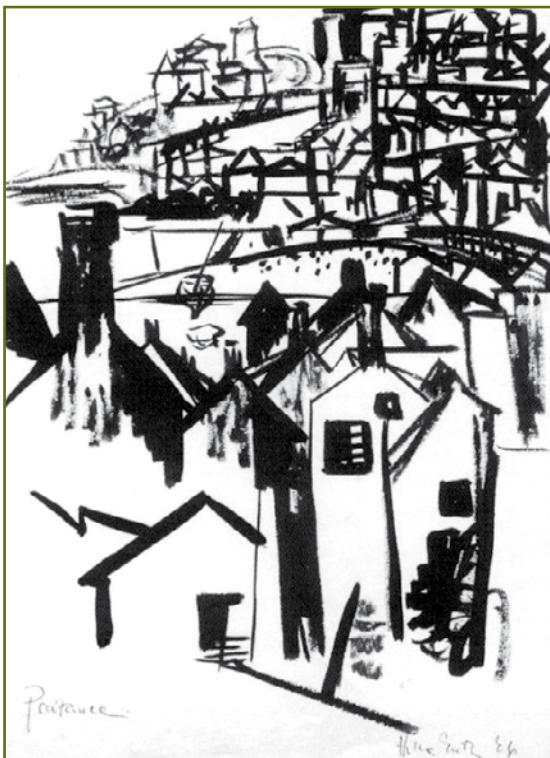
Hella Guthová v ateliéru.

Z počátku radostné, bezstarostné období ale brzy skončilo. V září roku 1940 začalo bombardování Londýna a tak Helle, mimo starostí o svou rodinu a přátele, kteří zůstali v Československu, přibyl i strach o vlastní holý život. V tomto období proto nebyla schopná ani malovat, během náletů se pouze uklidňovala navrhováním kostýmů. Za nedlouho se však bombardování přesunulo do bezprostřední blízkosti jejího bytu, a tak byla nucena Londýn opustit a uchýlit se do zemědělské kolonie emigrantů. Zde se také brzy vdala za Ottu Eisnera, avšak život v manželství jí vůbec nevyhovoval, vdala se spíše ze strachu a napětí než z lásky. Proto od manžela brzy odešla (rozvedli se v roce 1944) a vrátila se zpět do města, kde na čas skončila jako číšnice v Regent Palace Hotel.

Teprve v roce 1942 dostala od československé exilové vlády stipendium na vlastní uměleckou kariéru, takže malováním trávila většinu volného času. Výsledkem její pílě a finančního příspěvku byla její první samostatná výstava v The Czechoslovak Institut v Londýně, kde vystavila přes 30 prací, ať už kreseb, akvarelů či surrealistických olejů a slavila značný úspěch. Dočkala se uznalé kritiky listu Českoslovač, který z výstavy vyzdvihl především obrazy Erbovní znamení a Vítězná myš, za zmínku však stojí i dílo Čaj a nekonečno, Radostná jízda, Stroj na zapominání a Intimní konverzace.

Od roku 1945 začala Hella pracovat pro obchodní dům Harrods v Londýně. Zabývala se výrobou ručně malovaných hedvábných šátků, které šly velmi rychle na odbyt. Právě tyto šátky byly začátkem její pozdější abstraktní malby. Za peníze, které si takto vydělala, začala pravidelně jezdit do Cornwallu, malé rybářské vísky, kde vznikaly uvolněné kresby rybářských vesnic. V tomtéž roce Hella vystavila některé své obrazy v londýnském Isobar Clubu, účastnila se několika přehlídek, přesto ale nemohla stále nic prodat. Někteří galeristé jí naznačovali, že její obrazy jsou dobré, pouze jim Angličané nerozumí a měla by to nejprve zkusit v Paříži. Také se seznámila s Frankem Popperem, budoucím známým teoretikem moderního umění, který pocházel z Prahy, taktéž jako Hella studoval ve Vídni a kterého si i vzala v roce 1947. Spolu začali podnikat cesty na kontinent, hlavně do Vídne a Říma. Jednou se spolu zastavili i v Čechách, kde však na Hella čekaly smutné zprávy – její matka zahynula pravděpodobně v Osvětimi, sestra Hanna v Lodži. Pouze jejímu bratrovi se podařilo těsně před koncem války z koncentračního tábora uprchnout a přežít. Vrátila se i do svého bývalého ateliéru, nalezla zde však už pouze své štočky k Třígrošové opěře, ostatní díla byla rozkradená.

V roce 1951 se Hella přestěhovala do Paříže a hned v témže roce pořádala svou první výstavu, která zaznamenala úspěch. O rok později jí vyhledala pařížská galeristka Jeanette Vivet a nabídla jí uspořádat výstavu, která taktéž měla pozitivní ohlas a odstartovala její nejúspěšnější umělecké období. Následně v roce 1954 získala

Obraz Penzance v Cornwallu

malý ateliér na dvorku domu Boulevard de Clichy 34, kde žila a tvořila až do své smrti. V letech 1954 až 1959 opakovaně vystavovala v Salonu des Réalités Nouvelles. V roce 1957 byla zmíněna v Knauersově Lexikonu abstraktního malířství a v roce 1958 jí byla udělena stříbrná medaile Prix Suisse de Peinture Abstraite, což byla asi největší pocta, jaké se jí kdy dostalo, a první muzea začala nakupovat její díla. V tomto období se Hella zabývala hlavně abstraktní malbou, až od poloviny 60. let se v jejích obrazech začaly opět objevovat kontury postav, její díla si však vždy zanechala stejný ráz a typický grafický výraz a dojem.

Bohužel, koncem 70. let Hellu postihla těžká oční nemoc, kvůli které musela malování zanechat. To ji však ale nezlomilo a po roce 1981 začalo její nové tvůrčí období, v němž se soustředila především na kresby a koláže, kombinované nejrůznějšími technikami. Následně pořádala další výstavy. V roce 1986 v galerii Jacques Barbier v Paříži, poté v Galerii Sfeir-Semler v Kielu roku 1989 a v Soestu v roce 1990. Jako poslední jí v roce 1991 uspořádala přehlídku tvorby Galerie David v Lyonu. Hella Guthová zemřela ve věku 84 let v roce 1992 ve svém ateliéru a v tvorbě byla aktivní až do posledních dnů svého života.

V dnešní době se její obrazy nachází ve sbírkách téměř po celém světě, například v Anglii, Francii, USA, Švýcarsku, Německu a Izraeli. V nedávné době bylo také její dílo a životní příběh znovuobjeveno několika galeriemi v Německu, Francii a v roce 2008 i v české Galerii Roberta Guttmanna Židovského muzea v Praze, kde byla uspořádána výstava jejích děl při příležitosti 100. výročí od jejího narození.

Hella Guthová byla velmi významná, silná a odvážná žena, která by neměla být zapomenuta.

Klára Pösingerová

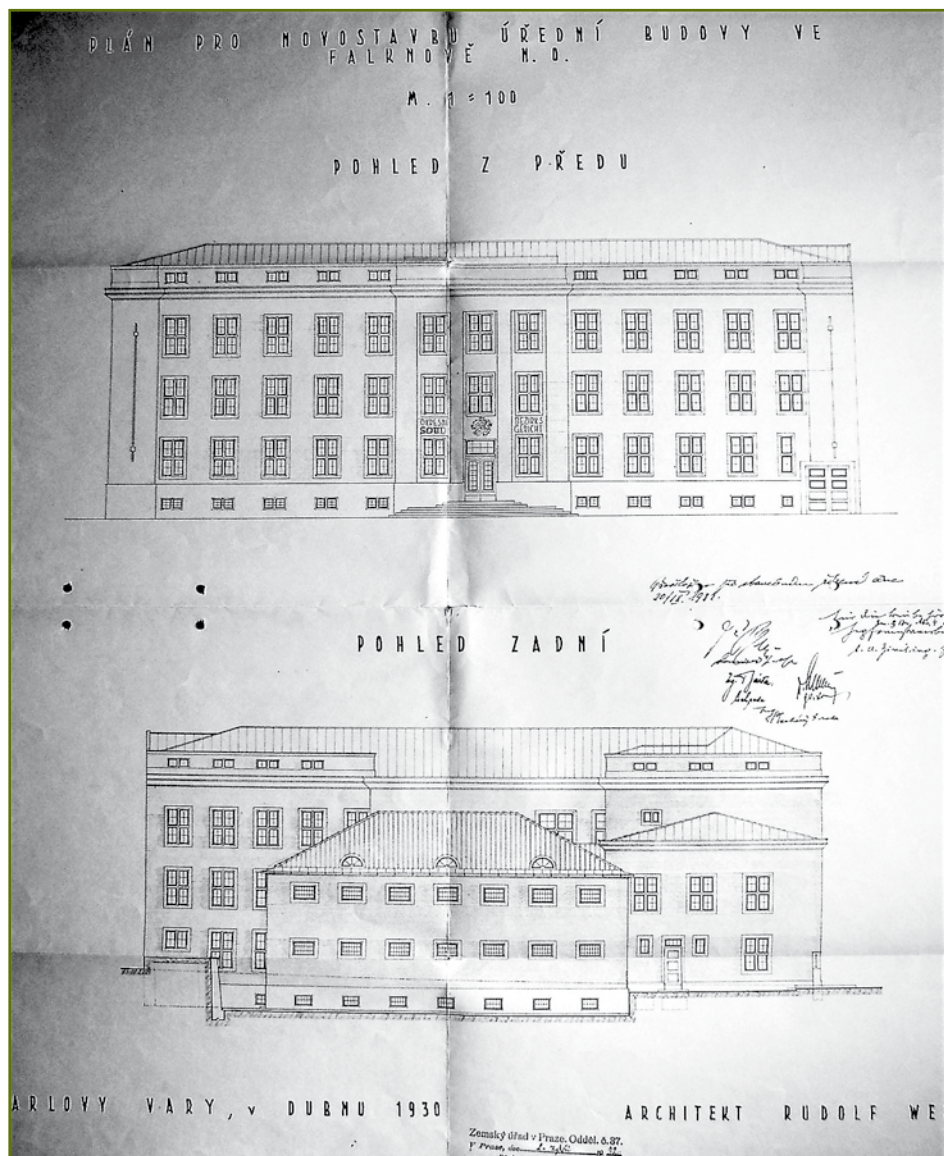
Budova soudu v Sokolově

Mezi základní pilíře státu vždy patřila moc soudní. Měla ve společnosti velký respekt, neboť trestala zločiny a rozhodovala spory. Soudnictví a justiční správa prošla v našem okrese bouřlivým vývojem, tak jako i v jiných částech naší země. V novodobých dějinách můžeme hovořit o změně systému soudnictví po roce 1848, kdy byl starý správní systém zcela přebudován. Čechy byly rozděleny do sedmi krajů a základních územních jednotek, tzv. politických okresů, kterých bylo celkem devadesát. Mezi ně tehdy také patřil Falknov, kde sídlilo okresní hejtmanství. Okresní soud byl kromě Falknova také v Lokti. V čele stál přednosta, který řídil několik soudních adjunktů. V počátcích zde působili jako přednostové Dr. Jakub Josef Grünbaum, Václav Kozel a Oto Major, který zároveň vykonával funkci předsedy rozhodčího soudu bratrské pokladny. Za dobu následné existence okresního soudu v Sokolově byla představitelů celá řada. Připomeňme si tak pouze poslední předsedy soudu JUDr. Vladimíra Hovorku, JUDr. Ladislava Šturmu a současného JUDr. Radoslava Krůška.

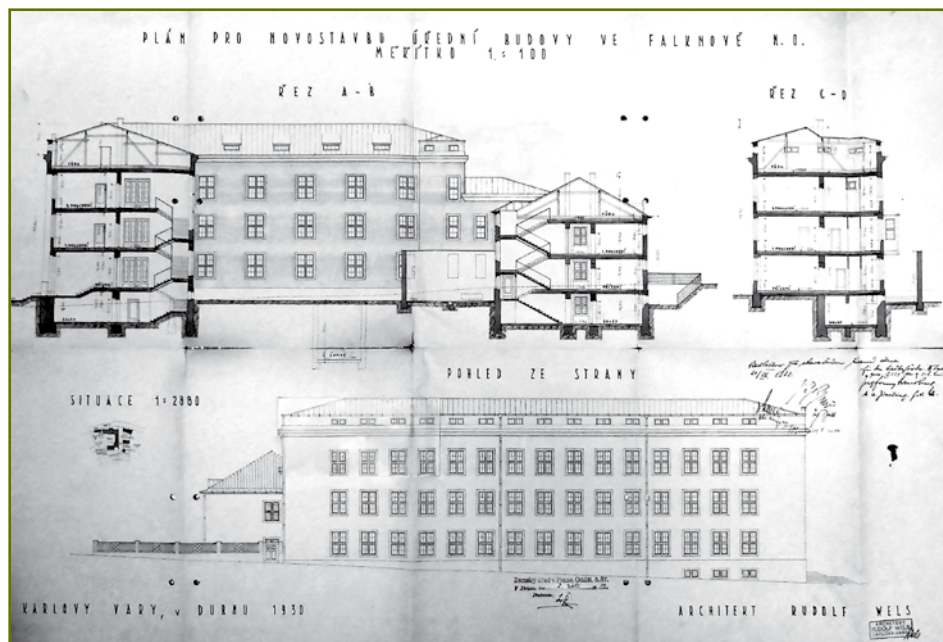
V roce 1918 byl celý správní systém a správní řád Rakouska převzat, aby byla zachována právní kontinuita. V době první republiky, ale i později, okres Falknov zahrnoval poměrně malé území, neboť Kraslice byly začleněny do samostatného okresu. V Lokti fungoval nadále soud, i když později jako pobočka toho falknovského. Na základě rozhodnutí prezidia zemského soudu v Praze loketský soud fungoval do roku 1949, a to pouze ve třech místnostech. Následně byla budova předána krajskému archivu.

V německy mluvících územích Československé republiky v tehdy nově vznikajícím státu bylo prozíravé z politických důvodů posílit státní správu. Postupně agendy přibývalo a s ní i potřeba zajistit pro úředníky odpovídající a důstojné prostředí. Týkalo se to i tehdejšího Falknova. Oddělení 36 zemského úřadu dostalo za úkol zajistit výstavbu nové úřední budovy. První podklady hovoří o tom, že v roce 1932, konkrétně 26. září se uskutečnilo stavební řízení pod č. j. 23.472/32, při kterém byla povolena stavba navržená již v roce 1930 arch. Welsem z Karlových Varů. Tento erudovaný inženýr architekt předtím projektoval v našem městě řadu

významných staveb. Mezi ně patřily Hornický dům, nemocenská pojišťovna, česká a německá škola a další. Pro výstavbu soudní budovy byla určena parcela č. 354, ležící v souběhu s dnešní ulicí K. H. Borovského. Z hlediska urbanistického nebylo umístění tak významné budovy ideální, i když se nacházela ve středu města. Parcela však nebyla zastavěna a zastupitelstvo předpokládalo, že postupně bude plocha před Hornickým domem doplněna tak, aby zde vznikl důstojný prostor, na který bude tato soudní budova navazovat. Objekt měl v pů-

Původní projekt soudu od ing. arch. Welse.

Projekt z roku 1932.

vodním návrhu v uliční frontě vyváženou podobu s hlavním vstupem ve středu budovy. V pohledu ze severu se nalézalo třináct okenních os a fasáda nebyla zvlášť členěna, kromě rizalitu ve střední části budovy. Působila však důstojným dojmem vhodným pro tuto úřední budovu. Ve východní části stavby měla být vybudována nová komunikace a k ní přiléhalo křídlo, kde se plánovalo umístit berní úřad. V prvním patře budovy ve tvaru L byly řešeny prostory pro soud.

Ve stejné době obec stála před úkolem řešit pracoviště pro úředníky okresního úřadu. Proto požádala o přístavbu dalšího patra budovy. Tento záměr nebyl přijat po sdělení zemského úřadu, že Falknov jako obec se musí podílet na nákladech této stavby. Přesto zemský úřad společně s novým technickým radou Ing. Dr. Aloisem Špalkem situaci řešil. Výsledkem byla úprava původního projektu. Projektová změna, na kterou bylo svolá-

Projekt soudu po úpravách od ing. Dr. Špalka.

Perspektiva z roku 1933.

no další komisielní řízení, byla projednána dne 8. srpna 1935. Přítomni byli komisař Ludvík Ruth, městský tajemník JUDr. Ed. Krehan, soudní rada a přednosta soudu Josef Julius, berní tajemník K. Koseyk a berní zaměstnanec Jan Růžička. Za odd. 36 zemského úřadu byl přítomen Ing. Jeroným Krob a technický rada Ing. Dr. Alois Špalek, který také podepsal nové výkresy. Budova oproti projektu arch. Welse doznala zásadní změny náplně stavby a vzhledu podle tehdejšího trendu architektury tzv. funkcionalismu. Zajímavostí proto je, že ve stejné době navrhoval arch. Wels polikliniku v Karlových Varech, kde použil stejný architektonický výraz, který se velice přiblížil vzhledem i materiálům později upravenému projektu v Sokolově. Fasáda soudu byla obložena ostře pálenými pásky o rozměrech 28,7 x 6,4 cm a síle 2 cm. Toto obložení bylo provedeno ve dvou barvách, béžové a tmavě hnědé. Můžeme se proto domnívat, že arch. Wels jako projektant ve velké míře promlouval i do změny dokumentace. Dnes již nevíme, v jakém to bylo rozsahu, neboť Wels jako Žid v tomto období pocítoval první projevy nenávisti a řešil svoje přestěhování do Prahy.

V základní hmotě soudu v ulici K. H. Borovského (dříve Elbogener Str.) byl vstup ve středu zrušen a přesunut do polohy v levé části budovy, tak jak ji známe dnes. Do objektu se vchází po pravoúhlém schodišti do prvního patra. Zde, v úrovni podesty vybíhá mohutný pilíř, který podepírá předsunutou část budovy. Na boční ploše východního křídla byla umístěna velká tvarovaná žerd' pro umístění vlajky, probíhající přes dvě podlaží. Byla také provedena nástavba o jedno patro, ale pouze v šíři tří okenních os. Původně navržené podkroví bylo změněno na podlaží o konstrukční výšce 3,75 m s tím, že střecha byla řešena jako plochá. Tepelná izolace byla provedena z korkových desek a oplechování z měděného plechu. Okna byla velká, tříkřídlová a i ve východní části probíhala po celé délce fasády. Sokl byl proveden z umělého kamene a byla v něm osazena zamřížovaná suterénní okna. Stěny u vstupního schodiště byly obloženy žulovými deskami. Kromě okresního soudu a věznice byl v objektu umístěn berní úřad a berní správa, důchodový a kontrolní úřad a velkou část zahrnoval katastrální a měřičský úřad. Při řízení zástupce obce Falknov nad Ohří vznesl požadavek, aby podnikateli stavby bylo uloženo, zaměstnat místní kvalifikované síly. V průběhu stavby se tento požadavek opakoval. Proto víme z příložených seznamů vypracovaných okresním ústavem pro zprostředkování práce, že např. v roce 1936 na stavbě pracovalo celkem 32 osob, z toho 24 německé národnosti, 8 Čechů a také 3 Slováci. Staveniště na parc. č. 354 pro výstavbu budovy bylo předáno 14. října 1935. Zhotovitelem se na základě výběrového řízení stal Ing. Otakar Prokop a Co. z Plzně. Vítězná cena činila 1. 537 000 Kč. Ing. Prokop měl stavební firmu s Ing. Eduardem Chrudimským. Realizovali společně řadu staveb zejména v Plzni a okolí. Významné byly stavby školních budov, například v Novém Sedle a stavba chaty Juránek na Šumavě. Stavbyvedoucím budovy soudu byl Václav Bešta z Falknova a inspicientem stavby O. Lux. O výborné úrovni stavby a výkresové části soudu do současnosti vypovídá vlastní objekt a dochovaná dokumentace skutečného provedení, kterou v roce 1938 Ing. O. Prokop zpracoval. Přesto byl jeho další osud neradostný. Jeho společník Chrudimský zemřel a podnik, který měl více jak 50 zaměstnanců, byl znárodněn podle zákona 121/1948 Sb.

Po odsouhlasení změn dokumentace zemský úřad postupně v roce 1935 vypisoval další výběrová řízení na ostatní práce v celkové výši 685 000 Kč. Topení prováděl G. Rumpel z Teplic, rozvody teplé vody F. Moser z Prahy, elektroinstalaci Ing. J. C. Wildfeuer z Falknova, práce parketářské J. Kraus z Dubí u K. Varů, truhlářské práce František Lidl z Plzně, střechy K.C. Mencil z Podolí u Bílé Vody, kamenické práce J. Podpěra ze Světlé nad Sázavou a zámečnické práce Ing. J. Podhorský z Prahy – Hostivaře. Již v únoru následujícího roku vedení stavby požádalo o schůzku, při které přítomní posoudili návrh na odvodnění staveniště. Při zahlučování suterénu se vyskytl velký průval vody, který nezládala nasazená technika čerpat. Při jednání bylo zvažováno celý prostor stavební jámy odvodnit severním směrem na sousední parcelu. Navrženo bylo také zesílit vodorovnou a svislou izolaci základů. Tato opatření na čas vodu zastavila, ale později se ukázalo, že ne zcela dostatečně, když ve spodní části kotelný do objektu vnikala voda. Proto již v roce 1948 tento problém řešila firma Ing. J. B. Belady z Prahy, pomocí vrtů na snížení hladiny spodní vody. Čerpání vody probíhá v bývalé kotelně dodnes.

Stavba se realizovala v nelehké době, kdy místní Němci měli pocit, že je jim ze strany československého státu

Snímek jižní strany soudu z roku 1940.

Soud po dokončení.

ubližováno. Snahy v hledání místa pro další budovu nového okresního úřadu však neustávaly. Obec uvažovala o rekonstrukci tzv. Amthausu a jeho rozšířením do zámeckého parku. Dokonce část pozemku od hraběte Nostitze vykoupla, jako předtím parcelu na stavbu české školy. Původní úvaha, aby projekt vypracoval Dr. Ing. Špalek, neprošla, neboť ministerstvo veřejných prací nesouhlasilo s tím, aby se tento státní úředník na návrhu podílel. Pro umístění samostatné budovy okresního úřadu byli v roce 1938 dokonce vybráni tři architekti, kteří měli vyprojektovat umístění budovy v blízkosti zámku. Na základě událostí, které bezprostředně po tom u nás následovaly, se již řešení stavby okresního úřadu neuskutečnilo. Mezitím pokračovala stavba soudu, která byla i přes složité politické poměry v únoru 1938 dokončena. Dokonce bylo na 24. březen svoláno místní šetření ke kolaudaci, ke které však nedošlo. V té době se požadavky na odtržení tzv. Sudet od Československa stupňovaly tak, že později

v září dokonce na několika místech našeho okresu došlo ke krvavým tragédiím. Kromě toho německá správa okresu i města se snažila poukázat na některé zástupné nedostatky, které údajně nedořešila česká strana. V této atmosféře se úřední akt kolaudace jistě zdál nepodstatný. Po odtržení sudetského území byla budova přesto užívána a sloužila jako sídlo okresního soudu Sokolov (tehdy Falkenau a.d. Eger), který patřil do tzv. Regierungsbereich Eger.

Nová éra budovy nastala po roce 1945. Nadále zde sídlil soud a státní notářství vč. pozemkové knihy a SNB. Sbor národní bezpečnosti zde měl kanceláře v přízemí, druhém a třetím patře celkem ve 41 místnostech. Tato skutečnost je již dávno zapomenuta, i když řada starších obyvatel si možná vzpomene na událost z padesátých let, kdy při sepisování výpovědi jeden pachatel udeřil psacím strojem příslušníka SNB do hlavy a potom mu sebral zbraň. Vyskočil z okna a prchal směrem k nemocnici. Při plném provozu na komunikaci se strhla střelba, po které zůstaly stopy kulek na fasádě. Ještě dlouho po této události byly průstřely zřetelné na venkovním keramickém obložení. Dnes jsou již zakryty zateplením. V roce 1965 bylo rozhodnuto zajistit velkou rekonstrukci budovy a stavbu s názvem „Přístavba soudu pro účely SNB“. Navrhl ji Ing. arch. Sedláček a v roce 1976 byla v jižní části budovy soudu realizována. Stavební činnost se poté na dlouhých dvacet let zastavila kromě generální opravy elektro rozvodů v roce 1965. Elektroinstalace a kabelová přípojka byla provedena v roce 1991. V roce 2004 došlo k posouzení stávajícího stavu fasády, které provedla Ing. Marie Špáníková. Závěrem navrhla s ohledem na špatný stav vnějšího obkladu realizovat nové zateplení budovy. Řešení těchto prací vyprojektoval Ing. J. Cimický z Plzně v únoru 2005. Stavební úřad v Sokolově řešení odsouhlasil a 17. 3. 2005 vydal stavební povolení. Ve výběrovém řízení zvítězila firma RENSTAV – stavební činnost, s. r. o. Nádražní 93, Sokolov. Stavbu řídil stavbyvedoucí Tomáš Überlacker a dokončil ji dne 31. 10. 2005. Kolaudace proběhla 16. 11. 2005 pod č. j. SÚ/16604/2005/Du.

Největší stavební akce však byla zahájena v roce 2012. Tomu předcházela studie nástavby na obou křídlech budovy, vypracovaná Ing. arch. Karlem Svobodou z Plzně. Toto řešení, při kterém byly hmoty kancelářů v posledním podlaží odsunuty o jeden modul směrem ke dvorní části, vzhledově budově neškodily. Při exponovaných pohledech z ulice se fasáda celé budovy stává pro diváka přijatelná a jako celek nepůsobí neúměrnou masivní hmotou. V nástavbách byly umístěny samostatné kanceláře pro soudce. Vlastní projekt pro stavební povolení, které bylo vydáno dne 9. 11. 2011., zajistila firma Kappenberger + Braun z Plzně. Subdodavatelem projektu stavební části byla, v. o. s. Raval projekt, s hlavním inženýrem Ing. Příbíkem a Dis P. Šebkem. Následoval výběr zhotovitele, který zajišťoval Krajský soud v Plzni. Zvítězila firma SILBA-Elstav, s. r. o. Letkov, u Plzně, č. p. 155. Stavbyvedoucím byl J. Šour. Práce probíhaly za úplného provozu soudu přesto, že byla prováděna nástavba na obou křídlech budovy a rekonstrukce celého objektu. Zajímavostí bylo, že pracovníci stavební firmy dojížděli na stavbu denně z Plzně a okolí. Již v prosinci následujícím roku byla předána do užívání část stavby, a to kanceláře v nově vybudovaných nástavbách ve třetím nadzemním podlaží. Rozhodnutí o předčasné užívání vydal stavební úřad 6. 12. 2012.

Přístavba soudu pro VB od Ing. arch. J. Sedláčka.

Rekonstrukcí a vybudováním nových prostor a technologií byly zcela zajištěny požadavky na moderní provoz a ochranu této důležité státní budovy. Stavba byla dokončena dne 9. 8. 2013 v hodnotě 51 mil. Kč. Od května 2012 do července 2013 proběhlo na stavbě celkem šedesát dva kontrolních dnů, při kterých byly účastníky výstavby řešeny vzájemné požadavky, harmonogram, postup prací, opatření bezpečnosti práce a kvalita. Na závěr bylo konstatováno, že spolupráce mezi investorem, zhotovitelem a generálním projektantem byla velice dobrá a vedla k úspěšnému dokončení této stavby, která probíhala za mimořádně těžkých podmínek a úplného provozu soudu. Jako technický dozor této stavby to mohou potvrdit. Kolaudační souhlas s užíváním stavby byl vydán 15. srpna 2013, bez jakýkoliv připomínek. Následně byl proveden nový nátěr fasády a úprava vjezdu do dvora. Budova slouží veřejnosti více jak osmdesát let dodnes. Objekt okresního soudu i přes toto stárí patří mezi významné a architektonicky výjimečné stavby města Sokolova.

Jan Rund

O životě poručíka Františka Vítka

Přes mnohé prameny literární i archivní lze i dnes nalézt poměrně málo známé příběhy z doby 2. světové války, a nejen z nich. Zde je jeden spojený se Sokolovem a sokolovským regionem, příběh Františka Vítka.

František Vitek se narodil v Drahotuších u Hranic 10. dubna 1905 hrnčířskému dělníkovi Františku Vítkovi a Marii Pánkové. Manželé Vítkovi měli krom Františka ještě další dvě děti. František vychodil pět tříd obecné školy a tři roky reálky v Brně. Následně se vyučil strojním zámečnickem a pracoval

František Vitek jako příslušník Československé samostatné obrněné brigády ve Velké Británii.

František Vitek jako příslušník Čs. armády před propuštěním.

František Vítek (třetí zprava) v roce 1944 u francouzského Dunkerque.

u různých firem na Moravě. V roce 1925 odešel na vojnu a po skončení této povinnosti do roku 1932 pracoval v První brněnské strojírně. Dva další roky pomáhal matce s prodejem hrnčířského nádobí po vesnici, poté si našel práci jako pomocný dělník a byl zaměstnán na stavbě letiště v Hranicích. V roce 1938 se navrátil zpátky do zaměstnání v Brně ve strojírnách. Jen o rok později, už v době Protektorátu, měl díky své činnosti problémy s nacistickou tajnou policií, a tak udělal rozhodnutí, které zásadně ovlivnilo jeho život. V srpnu uprchl a připojil se k Československému legionu v Krakově. Tam vstoupil 1. září, ovšem již 19. září ho zajala sovětská armáda, díky čemuž byl internován v sovětských táborech. Naštěstí po napadení SSSR v roce 1941 byl opět zařazen do branné moci Československa. Ze Sovětského svazu byl přesunut na Blízký východ, kde působil v Pěším praporu 11 - Východním, konkrétně v 2. rotě. V Africe se zúčastnil slavné bitvy u Tobruku a na tomto bojišti setrval až do roku 1943. 30. června 1943 byl převelen do Anglie, kam za dva měsíce odplul na lodi Mauretania. V Anglii byl nejdříve připojen k protiletadlové baterii, následně k Československé obrněné brigádě. S ní se po invazi dostal do Francie, kde se zúčastnil obléhání Dunkerque, důležité bitvy závěrečné fáze 2. světové války. V bojích utrpěl mnohá zranění a obdržel několik vyznamenání – například Medaili za zásluhy II. stupně, Za chrabrost, Medaili Africa Star, Československý válečný kříž a Československou vojenskou pamětní medaili. Po návratu do osvobozené vlasti se dobrovolně přihlásil do dalších činných služeb a v roce 1949 byl dokonce povýšen do důstojnického stavu, konkrétně na poručíka.

V ČSR vystřídal několik vojenských posádek, Jihlavu, Olomouc, Sokolov a nakonec Dvory. Bydlel v Dolním Rychnově se svou manželkou Boženou, rozenou Ježkovou, původně úřednicí briketárny, s níž se oženil roku 1948 a se kterou měl dvě děti, Boženu a Milenu.

V roce 1950 byl dán jako voják do zálohy – z armády byl propuštěn jako „nevyhovující“, což evidentně souviselo s jeho vojenskou minulostí vojáka ze západu. Přišel o práci i o plat, nový režim jej pak zaměstnal jako výčepního v sokolovské restauraci Plzeňka. Vážně se tedy nedalo říct, že by Vítek tento režim jakkoliv podporoval, spíše naopak. Dle spisů „veřejně dával najevo, že nemá kladný vztah k východu a naopak vychvaloval západ.“ Několikrát se údajně i v opilosti „nepěkně“ vyjadřoval o tehdejších vládních činitelích a o prezidentu Gottwaldovi. Navíc mezi vojáky „vytvářel náladu pro západní mocnosti“. Svou frustraci zřejmě občas řešil i popíjením alkoholu, k němuž měl jako výčepní blízko. Navíc stres nejspíše řešil občasným pitím i dříve. Už v jeho záznamu trestů z války lze nalézt jeden takový alkoholový incident. Dne 25. října 1942 údajně „popíjel“ vodku na stanovišti ve společnosti cizího důstojníka a cizí dámy, kteří stáli na druhé straně plotu. Svou konzumaci alkoholu dával prý špatný příklad zbytku mužstva a dostal za to trest v podobě 10 dnů kasárního vězení. V obou případech, tedy jak v době války, tak v době počínající komunistické totality, je však taková reakce poměrně pochopitelná.

Již v roce 1946, kdy byl přemístěn do Sokolova, se poprvé seznámil s autodopravcem, jistým Karlem Bádalem a též s jeho šoférem Josefem Kämpfem. O Bádalovi pak znovu slyšel Vítek po roce 1948, kdy Bádál utekl za hranice a stal se agentem rozvědky CIC. Na začátku ledna 1950 přešel Bádál hranice

Fotografie StB zbraní Františka Vítka, které si přivezl ze svého válečného působení.

ilegálně z Německa zpět do Sokolova a vyhledal Josefa Kämpfa. Chtěl po něm, aby oslovil jistého poručíka západní armády, známého pod jménem Sahara. Kämpf, aniž by znal jméno, věděl o koho jde. O Františka Vítka. Bádál Kämpf požádal, aby mu s ním sjednal schůzku.

Jednoho dne v lednu jel Vítka na kole z Dolního Rychnova do Sokolova pro noviny a na cestě zpátky potkal Kämpfa, který na něj zakřičel, zda si nechce jít zakouřit, že má americké cigarety. Vítka zastavil, že si dá. Kämpf začal hledat cigarety po kapsách, ale žádnou nenašel, tak pozval Vítka k sobě do bytu, že budou nahoře u něj. Vítka souhlasil, tuhle zastávku měl po cestě. Při vstupu do bytu byl ale velmi překvapen, na posteli ležel Karel Bádál. Vítka se Bádala zeptal, co tam dělá, ten mu odpověděl, že nic a že stejně brzy zas jede pryč. Bádál se dále vyptával na známé, co je v Sokolově nového. Vítka mu mezi jinými řekl o zavření místního kláštera komunisty. Bádál také řekl něco o sobě, ukázal Vítce svou fotografii za pultem jako prodávače, že je prý zaměstnán u americké vojenské kantýny a že je tam moc spokojený, navíc se zmínil, že už se dřív do ČSR několikrát vrátil. Vítka zase požádal Bádala, jestli by se v Německu nepodíval po jeho synovci Milanu Sobotovi, který uprchl též do Německa, neměl od něj totiž žádné zprávy. Schůzka trvala asi půl hodiny, od ní už Vítka Bádala nikdy neviděl. Vítka si ze setkání odnesl ony americké cigarety.

Další kontakty Karla Bádala vytvořily tzv. „protistátní“ skupinu – síť čítalo mnoho lidí a spojovala je známost s Karlem Bádalem. Činnost a jednotlivé osudy byly velmi rozličné. Každopádně veškerý nenáhlšený kontakt s Bádalem byl automaticky trestný čin, počítal se povětšinou jako spolupráce. A StB brzy celou síť rozkryla a všechny účastníky zatkla – krom Karla Bádala. Mezi zatčenými byl jak František Vítka, tak i Josef Kämpf. U těchto dvou se další informace rozcházejí. Konkrétně se to týká výše zmíněného setkání Vítka a Bádala, kde byl Kämpf přítomen. Kämpf udává, že Vítka požádal Bádala, jestli by mu nesehnal nějaké lampy do rádia a neopatřil k nim i jejich čísla. Bádál slíbil, že je sežene a při příští návštěvě je nechá u Kämpfa. Vítka měl dle svědectví vyprávět, že u Prahy je vysílačka v nějakém zamaskovaném bunkru. Že tam spadla nějaká žena a rozbila lampy. Vítka tohle tvrzení odmítl a přišel s vlastní verzí o lampách. Tvrdil, že rádiové lampy měl, ale přivezl si je z Anglie a měl je ve svém psacím stole. Tyto lampy byly při domovní prohlídce skutečně nalezeny. Variant pravdivé verze je mnoho, lze se domnívat, že mohlo jít o úplný konstrukt StB, konstrukt z nátlaku během výslechu Josefa Kämpfa, nebo Vítka skutečně chtěl opatřit lampy pro vysílačky a podařilo se mu to zatajit a obhájit se.

Vítka se z té samé doby týká ještě jedna zajímavost, která mu ovšem velmi pravděpodobně přitížila po zatčení. Začátkem května 1950 byl služebně v Chebu a seznámil se tam s jistou Annou Pejskarovou, která se stala jeho milenkou. Pejskarová bydlela společně s manželi Macháčkovými. Jak ji Vítka navštěvoval, dobře se seznámil i s nimi. Jednoho dne si u nich v bytě prohlížel sbírku loveckých zbraní pana Macháčka a nadhodil, že by mu chtěl dát jako dárek anglický samopal, se kterým bojoval tři roky ve válce a nechal si ho jako památku. Což nebylo legální. Vítka měl obavy, že by se u něj samopal našel, sám byl vyslýchán a pak se dozvěděl, že Kämpf byl zatčen. Macháček souhlasil a o samopal projevil zájem. Řekl, že si pro něj přijede do Sokolova, ať ho Vítka čeká u Květy Blažejové, vedoucí sokolovské prodejny Nový byt. Setkání se mělo uskutečnit 15. prosince 1950. Vítka toho dne samopal rozebral a s náboji ho dal do aktovky. Poté přijel k Blažejové do bytu a s Macháčkem se skutečně setkal. Ukázal mu, jak se samopal nabíjí a z bytu odešel.

Zda si jej Macháček vzal, už nevěděl. Samopal měl značku Sten, Vítka si z války přivezl ještě bučkový revolver Gasser. Ten si nechal i dále – jak na památku, tak na obranu, občas jim totiž někdo na pozemku kradl slepice. Zbraně schoval i přes výzvu k odevzdání zbraní a nepřihlásil je ani po tom, co měly být takové památky zajištěny zavařením komory. Celá tato událost byla také kompletně odhalena StB.

Jak už bylo výše řečeno, Vítek byl zatčen společně s dalšími „spolupracovníky“ Karla Bádala. Během výslechu byl ale nemocen, a tak díky tomu, že StB nepodezírala Vítka z útěku, mohl až do procesu zůstat na svobodě. Obecně se netěšil dobrému zdraví, hlavně kvůli zraněním z práce a z fronty. Soud ho nakonec odsoudil na tři roky, hlavně za nenahlášení Bádala. Vítek si podal odvolání, se kterým však neuspěl. Naštěstí pro něho se na něj vztáhla brzká amnestie, a tak se mu trest zkrátil na dva roky, brzy na to byl podmíněně propuštěn z věznice v Ostrově.

František Vítek měl vlastně v životě štěstí. Prchl před gestapem, aby bojoval za svou zemi napříč světem, a přežil. Vrátil se do rodné země, aby byl z armády propuštěn a následně zatčen. Naštěstí pro něho byl brzy propuštěn, na rozdíl od mnoha jiných podobných příslušníků západního odboje, kteří strávili dlouhá léta v komunistických táborech a věznicích.

Markéta Štekllová

Čertovy kameny v Chodově

Takzvané čertovy kameny a podobné pověsti i lidovou slovesnost, které se k nim vážou, najdeme snad po celé Evropě. V Německu se jim říká Taufelsteine, v Rusku Чертов камень, v Polsku Diabelski Kamień (katoličtí Poláci své čertovy kameny rádi pacifikují znamením kříže) a např. v Litvě jsou tyto kameny nazývány Velniasovými (pohanský bůh příbuzný slovanskému Velesovi a germánskému Wotanovi). Tyto viklany, menhiry a přírodní dolmeny mají často v názvu právě rohatce a souvisejí

Kresba chodovských Čertových kamenů z roku 1927.

Dnešní foto kamenů.

s čertem- čertův balvan, čertovo břemeno, čertův trůn, čertovo kopyto, čertův náramek, čertův cestovní vak, čertova brána, ďáblova kazatelna, čertovy kanapíčka či čertův ranec, sloup, stůl a dokonce ďáblova prdel. Navazují na sebe rozličná vyprávění spojená s pekelnými silami, které je v krajině ponechaly se zbytkovou energií čerta, ďábla či Lucifera. Lidé včetně kněží spojovali neobyčejné kameny s čímsi 'čertovským' a nadpřirozeným původem. Věřili, že u kamenů provádějí svá magická kouzla zlí duchové. Svým neobvyklým tvarem upoutávaly velké kameny pozornost lidí odpradáva. Byli jimi přitahováni, budily v nich totiž úctu, zájem, obdiv i bázeň. Častým jejich jevem jsou navíc přírodní vyhloubené (jinde uměle upravené) prohlubně či mísy, ve kterých se drží voda. Fantazie lidu v nich pak jasně viděla otisk kopyta, stopy ďábla či alespoň pohanská rituální obětiště a v dírách místa pro zadržování krve. Avšak nemalujeme zrovna čerta na zeď a třeba za Keltů a později tyto mísky na vodu sloužily pro věštění z odrazu mraků ve vodní hladině. Z Irska je pak popsáno využívání misek ke kletbám. Při nich se prý během čarování otáčelo v mise kulatým kamenem, který do ní rozměrově přesně zapadal. Jiná hypotéza zase hovoří o tom, že kameny mohly sloužit jako časoměrná pomůcka a mnohá další vysvětlení.

A takové své kameny a pověst má i náš Chodov. Na kopci nad městem směrem k Vintířovu mezi břizami pod vodárnou vyčnívá několik žulových balvanů, odkud až do poloviny minulého století bylo krásně vidět město v údolí. Dnes je pahorek celý zarostlý náletovými dřevinami a kostel sv. Vavřince, jako na obrázku z roku 1927, z něj rozhodně nevidíte.

Z pokolení na pokolení si chodovští o kamenech vyprávěli a dochoval se zde příběh, který v kronice zapsal zdejší učitel Anton Ebert. „Na výšině západně od Chodova [...] leží velký žulový masiv s několika kruhovými prohloubeninami. Zde měl za pohanských dob často sedávat samotný Ďábel a ze svého vyvýšeného trůnu odsud řídil své panství. Statkářům zaklínal dobytek, sesílal hromy a krupobití, posílal poutníky na špatné cesty a ovládal tajemnou silou lidi i zvířata ve své blízkosti. Jednou seděl opět Ďábel na svém trůně, odkud obhlížel široký kraj. Najednou však zaslechl z lesa zvuky, které se přibližovaly. Čert už přemýšlel, co by mohl tomu blížícímu se pocestnému škaredého provést, když tu náhle vyšel z lesa kněz, který držel v rukou kříž. V ten okamžik Ďábel strašlivě zaklel, seskočil ze svého trůnu a v oblaku kouře zmizel v zemi. Od těch časů se zde již Ďábel nikdy neobjevil a lidem a zvířeti již neškodil. Jen ten kámen je od té doby lidem ze širokého okolí zván Ďáblovým trůnem.“

V českém folklóru je pro zahnání či zahubení čertů či ďáblů využíván nějaký náboženský úkon: křesťanský pozdrav, kříž, náboženská píseň, modlitba nebo hostie. Na představu čerta v lidovém křesťanství měl pravděpodobně největší vliv zmiňovaný Veles- bůh podsvětí, skotu, magie a divočiny. Podobný proces proběhl také u blízce příbuzného baltského Velniase, jehož jméno se stalo obecným označením ďábla. Velesovými atributy často byly rohy, srst a spojení s lesem, které se později přeneslo na čerta, ale také na různé lesní demony jako ruský lešij, snad i na českého divého muže a hejkala. S čertem a ďáblem Velese spojují české literární památky z přelomu středověku a novověku, příkladem může být věta z díla Tkadleček pocházejícího z přelomu 14. a 15. století „Ký čert aneb ký veles aneb ký zmek tě proti mně zbudil?“

V podobných pověstech o čertových kamenech šlo většinou o sázku, kdy 1) ďábel postaví přes noc na kopci hrad, což nestihl, než kohout zakokrhá a zbyly rozvaliny, 2) kameny upustil, když je šel vrhnout na kostel nebo 3) kamenem chtěl zavalit vývěr léčivé vody atd. Každopádně jedním z nejrozšířenějších motivů takových báčerek mezi lidmi byl ten, že pod kamenem je skryt velký poklad, což je rozhodně důvodem k výletu a jejich návštěvě nejen pro Chodováky.

Pavel Vaculík

Za sekundárními minerály Sokolovska

Podkrušnohorské pánev a samotné Krušné hory doslova oplývají rozmanitou přírodou a z pohledu geologa a nadšence do sběru minerálů to platí dvojnásob. Sokolovská pánev samotná je toho naprosto dokonalým příkladem. Najdeme zde na okrajích vulkanická ložiska kvalitních stavebních hornin a spousty křemičitých minerálů, ohromné zásoby fosilních paliv a s nimi spojených minerálů a pozůstatků tehdejší fauny a flóry a v neposlední řadě také ložiska velmi vzácných a strategicky významných kovů jako například wolfram, cín či dokonce uranová ruda. Právě těmito zásobám jsme se věnovali v článku, který vyšel v jarním vydání roku 2019. Dnes se do tohoto tématu ponoříme trochu hlouběji, a to ve spojitosti s opravdovým sběratelským skvostem – sekundárními minerály.

Na Sokolovsku sekundárními minerály najdeme celou řadu a rozlišují se spoustou optických i chemických vlastností. Co to ale sekundární minerály vlastně jsou? Představme si ložisko libovolného kovu. Například právě cínu či wolframu. Koncentrace těchto prvků je co největší v typických minerálech jako například kasiterit či wolframit. Tvoří majoritní podíl minerálu a jsou tak předmětem těžby a dalšího průmyslového zpracování. Jenže kdo se alespoň trochu věnuje chemii či mineralogii tak už dávno tuší, že málokterý prvek tvoří naprosto čistou složku a má tendenci tvořit takzvané vazby. Ty se

netvoří v tak velkém měřítku, aby se jim podařilo přerůst v ložisko. Jsou však ve stopovém množství přítomné společně s ložisky ostatních minerálů. A právě všem těmto minerálům se říká „sekundární minerály“ anebo slangově „sekundáry“.

Na sběr a rozpoznávání sekundárních minerálů se zaměřují především pokročilí sběratelé. Důvod je naprosto jednoduchý. V našich podmínkách, a to kompletně v České republice, a nejen na Sokolovsku, sekundární minerály nepůsobí nijak atraktivně. Často se jedná o nevýrazné minerály anebo dokonce jen o povlaky, jež mohou na první pohled klamat dojmem nečistoty či nějaké zbytku. Čím jsou tedy tak úžasné? Naprostá většina sekundárů zaujme svými neobyčejnými chemickými a fyzikálními vlastnostmi. Jejich rozpoznávání je velice složité a bez klíče je téměř nemožné. Stejně tak jsou mezi sekundárními minerály tak malé rozdíly, že je bez laboratorní technologie nedokážeme rozeznat. Přesto si svoji oblibu získaly a přední mineralogové jim dokonce věnují přední místa ve svých sbírkách.

Teď ale skýtá otázka, kde je můžeme na Sokolovsku nalézt a jak je rozeznat. Odpovědi vám může být slovo „všude“. Pokud ale hledáme opravdové skvosty, tak se přesuneme do okolí městečka Krásna a Horního Slavkova. Zde se zaměříme na dvojici lokalit – Vysoký kámen a Huberova peň.

VYSOKÝ KÁMEN

Vysoký kámen je lokalita přímo na okraji města Krásna. Pro uživatele GPS navigací poslouží přesné souřadnice: N50°06.837 E012°47.026. Při příjezdu do města směrem od Sokolova najdeme ihned po průjezdu za cedulí Krásno odbočku směrem doprava po panelové cestě. Ta vede do živcovému lomu, který se proslavil například díky krásným ametystům či kouzelným berylům v čele s akvamarínem. Naše hledaná lokalita přitom leží přesně na druhé straně kopce, odkud se živce těží. Po pár metrech přijedeme na křižovatku a odbočíme doleva. Před sebou budeme mít rovinku a zanedlouho rodinné domky. Před nimi se dá pohodlně zaparkovat vedle cesty. Jakmile vystoupíme, tak máme po levé ruce pole a krásný výhled na Krásno a po pravé ruce se za stromy skrývá lokalita Vysoký kámen. Kdysi se zde povrchově dobývala hornina a jedná se tak o malý povrchový lom. Mohu ho vřele doporučit především začínajícím sběratelům, ale také sběratelům s dětmi. Jedná se o malý lom, bez jakýchkoliv stěn, kde by někdo mohl spadnout či kde by hrozil sesuv a propadliny.

Na lokalitě se dá skvěle vyhledávat paběrkováním, což znamená sběr na povrchu bez nutnosti kopání děr a odkrývání nového materiálu. Zároveň se jedná o lokalitu, ze které nelze odejít s prázdnou v momentě, kdy pátráte po sekundárních minerálech. Jakmile přijdete na místo, tak vás totiž okamžitě zaujme nespočet zelených povlaků a barev přímo na šedavé hornině.

Jedná se o minerál chalksiderit, který se na lokalitě vyskytuje velice hojně. Při prvním pohledu opravdu tvoří nápadité zelené povlaky, které připomínají mech. Barvu má od různých odstínů zelené až do jemně modré a jedná se o sekundární minerál mědi a hliníku se složitým chemickým vzorcem. Krása tohoto minerálu je přitom schovaná pod lupou či mikroskopem. Pokud najdeme nepoškozený vzorec a podíváme se už jen obyčejnou lupou, tak zjistíme, že zprvu celistvý zelenavý povrch je doopravdy tvořený nespočtem krásných zelených kuliček. V některých případech, jako například na přiložené fotografii, jsou kuličky dokonce rozpoznatelné i pouhým okem.

Vedle hojného chalksideritu ale máte šanci na lokalitě najít i opravdovou lahůdku. S trochou štěstí totiž můžete narazit na zlatožluté povlaky jemných a výrazně lesklých krystalků. Mě osobně se takový nález povedl a zároveň se mi ho povedlo i ztratit... Jedná se o vzácný fosfát jménem leukofosfit. Nahodile najdete i pěkné a estetické krystaly křemene, a dokonce i apatitu.

Opravdovým tahákem na této lokalitě je ale velmi vzácný, avšak zdokumentovaný výskyt krásného tyrkyso. I když tyrkyso známe velice dobře a potkáváme ho denně, tak ve střední Evropě příliš mnoho

lokalit s jeho výskytem nelze najít. Tyrkys zde tvoří jemné povlaky, které většinou vyplňují praskliny a dutiny v kameni. Podezřelé kameny se tak může občas vyplatit roztlouct a podívat si přímo dovnitř. Tyrkys si jistě nespolejte, jeho charakteristická modrá barva je nezměnitelná, a pokud se vám podaří takový nález, tak máte ve svých rukou nefalšovaný středoevropský unikát.

HUBERŮV PEŇ

Huberův peň je mezi mineralogy známý zkráceně jako „Hubr“ a jedná se o jeden z největších lomů republiky a rozhodně největší ikonou takzvaného Slavkovského rudního revíru. První známky dolování na Huberově pni jsou známy již z 13. století formou povrchové i hlubinné těžby.

Historie dolování a vývoje tohoto lomu je hodně zajímavá. Je to tak především kvůli dříve ohromným zásobám wolframu a cínu koncentrovaných v minerálech wolframitu a cínovce. Oba tyto kovy jsou velice důležitým strategickým materiálem a není tak divu, že se Huberův peň „dočkal“ největší pozornosti při nacistické okupaci a o řadu let později při dlouhé sovětské okupaci. Během těchto let došlo k rozšíření hlubinné i povrchové těžby a až při dolování v modernější éře došlo k mnohačet-

Propadlina Huberova Peň. Foto P. Vrba.

ným propadům nezmapovaných středověkých štol a utvoření pně tak, jak ho známe dnes. Na jámě Huber, jak se ji tehdy říkalo, pokračovala aktivní těžba i po odchodu sovětských okupačních vojsk. Na přelomu jednadvacátého století ale těžba na Huberově pni nadobro skončila a od té doby stěny lomu postupně chátrají. Na většině pni už se úplně vytratila dřívější kaskáda a díky sesuvům dnešní tvar připomíná trychtýř.

Huberův peň můžeme najít při hlavní silnici mezi Horním Slavkovem a Krásnem. Při příjezdu směrem ze Slavkova se nám po levé ruce ukáže starý průmyslový areál, který patřival k bývalému závodu Stannum. Je situovaný pár minut cesty autem za Slavkovem a hned za ním pak pokračuje autem nepřístupná polní cesta přímo na Huberův peň. Ten v letním období není vidět, protože je zakrytý rozsáhlým březovým lesem. Ani v tomto případě vás neokradu o GPS souřadnice, které zní takto: N50°07.362 E012°48.002, auto navigace budou tuto lokalitu znát i pod jménem „Na dole“.

Huberův peň je lokalitou, na které se vyplatí opatrnost. I v dnešní době se postupně sesouvají další části svahů a výšlap po stěně lomu je velice nebezpečný. Na bezpečné dno lomu se dostanete dobře viditelnou polní cestičkou, stejně bezpečně se můžete dostat i na středověké pinky a dochovaná patra situovaná na pravé straně lomu při pohledu od silnice. Bez kvalitní obuvi a ochranných pomůcek pro jistotu nedoporučuji lokalitu navštěvovat.

Huberův peň se proslavil svými unikátními primárními minerály, z nichž se na průmyslovém měřítku nejvíce osvědčil již mnohokrát zmiňovaný wolframit a kasiterit. Srdce mineralogů si pak našel především karfolit, který barvou i tvarem připomíná precizně seskládané slaměnky. Nesmíme opomenout ani nádherné apatity a fluority v mnoha barvách.

Na sekundární minerály se na této lokalitě často zapomíná a je to ohromná škoda. Velice často totiž můžeme už při povrchovém prohledávání lokality narazit na typické modré a zelené nánosy. Jsou barevně výrazné a nelze je přehlédnout. V obou případech se jedná o směsici sekundárních minerálů mědi a hliníku. Na Huberově pni bylo nalezeno přes 170 minerálů, přičemž většinu tvoří právě mikroskopické a sekundární minerály zmíněných prvků. Všeobecně nejznámějšími zástupci těchto minerálů jsou malachit a azurit. Na lokalitě je můžeme najít právě jen ve formě povlaků, lebníky ani krystaly na Huberově pni bohužel netvoří. Při jejich určování ale máme velkou šanci na to, že se jednoduše spleteme. Bez chemické expertizy jsou totiž minerály naprosto k nerozeznání například od zeleného bronchantitu. Ten mimochodem patří mezi velice vzácné minerály a vzorky přivážené z dalekého Maroka si sběratelé cení na tisíce až desetitisíce. Přitom poměrně kvalitní vzorky tohoto minerálu můžeme najít i přímo na Huberově pni. Škála sekundárů laděných do zelené a modré je na pni opravdu široká a s dobrým mineralogickým klíčem jednoduše můžete zjistit, že jste si domů přinesli více minerálů, než jste původně očekávali.

V určitých pasážích lomu, zejména pak na jeho dně, se nám může zadařit i nález zcela odlišného sekundárního minerálu. Tím minerálem je poměrně častý arsenopyrit. Na první pohled nám bude nápadný, protože na lokalitě tvoří výrazné zlatá tělíška v greisenové hornině. Setkáme se s žilkami, které jsou nejspíše termálního původu a prostupují skrze horninu a stejně tak i se zlatými zrny v hornině, která mohla vzniknout jak při usychání tavné horniny, tak i při pozdější metamorfóze (přeměně) a postupné oxidaci. Při troše štěstí a pozorného oka se vám nepodaří odejít z pně s prázdnou. Škála primárních i sekundárních minerálů na lokalitě je téměř nekonečná a stále má čím překvapit.

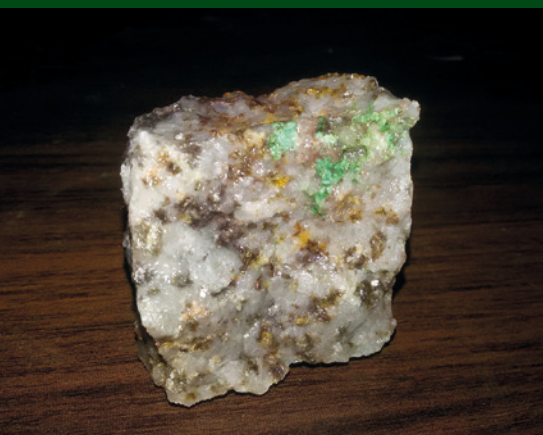
Petr Vrba

Lokalita Vysoký kámen. Foto P. Vrba.
(viz článek na str. 38)

Obrázek Čaj a nekonečno. (viz článek na str. 22)

Chalkosiderit (Vysoký kamen), sbírka P. Vrba.
(viz článek na str. 38)

Tzv. Ďáblova prdel. (viz článek na str. 35)